

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILANAN AİLE
TUTUMLARI, ÖFKE DÜZEYLERİ VE ÖFKE İFADE
TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(ERZURUM İLİ HINIS İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİL ABAK

LEFKOŞA-2022

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILANAN AİLE
TUTUMLARI, ÖFKE DÜZEYLERİ VE ÖFKE İFADE
TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(ERZURUM İLİ HINIS İLÇESİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİL ABAK

LEFKOŞA-2022

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILANAN AİLE
TUTUMLARI, ÖFKE DÜZEYLERİ VE ÖFKE İFADE
TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(ERZURUM İLİ HINIS İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİL ABAK

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. BENGÜ BERKMEN

LEFKOŞA-2022

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

TEZ ONAY SAYFASI

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda, 22009183 numaralı, Halil ABAK'ın hazırladığı "Lise öğrencilerinin Algılanan Aile Tutumları, Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi-Erzurum İli Hınıs İlçesi Örneği" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili savunması yapılmış ve adayın çalışmasının jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuş ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programı yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 15/06/2022

Jüri üyeleri

1) Tez danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Bengü Bertmen

2) Üye

Yrd. Doç. Dr. Ayhan Çakıcı Eş

3) Üye

Yrd. Doç. Dr. Osman Emiroğlu

İmza

Prof. Dr. Tahir ÇELİK

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Ad ve Soyadı: Halil ABAK

Tezin Başlığı: Lise öğrencilerinin Algılanan Aile Tutumları, Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi-Erzurum İli Hınıs İlçesi Örneği

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bengü BERKMEN

Yıl: 2022

Yukarıda başlığı verilen ve tarafımca kaleme alınan bu tez çalışması içerisinde verilen tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu; bu çalışmaya özgün olmayan ve başka kaynaklardan aldığım bilgileri, akademik kuralların ve etik davranışların gerektirdiği şekilde, metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi beyan ederim.

Bu tez çalışmasının; Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü tarafından saklanması ya da elektronik olarak sunulmasına izin veriyorum.

Tarih: 28.06.2022

İmza:

TEŞEKKÜR

Bu araştırma süreci boyunca beni yönlendiren, destekleyen, değerli öneri ve bilgilerinden yararlandığım tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Bengü BERKMEN'e, gösterdiği sabır, özveri ve anlayışından dolayı teşekkür ederim.

Çalışmanın uygulama sürecinde her türlü desteği sunan Erzurum ili Hınıs ilçesinde görevli idareci ve öğretmenlerine, uygulamaya katılan öğrencilere ve onlara araştırmaya katılması konusunda izin veren velilerine teşekkür ederim.

Yüksek lisans süreci boyunca her türlü desteği ve anlayışı gösteren eşime ve varlıklarıyla manevi olarak destek olan çocuklarıma teşekkür ederim.

Halil ABAK
Lefkoşa, 2022

ÖZET

Öfke, en temel duygularımızdan biridir. Öfke duygusu; engellenme, incinme, haksızlık ve tehdit gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Öfke ifade tarzı ise bireylerin öfkesini nasıl ifade ettiğidir. Öfke ifade tarzı kişilerarası ilişkiler, anne babanın takındığı tutum ve göstermiş olduğu davranışlardan etkilenerek şekillenmektedir. Bu araştırma lise öğrencilerinin algılanan aile tutumlarının öfke düzeyi ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelemek (Erzurum ili Hınıs ilçesi örneği) amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeliyle hazırlanan betimsel bir çalışmadır. Araştırma evrenini 2021-2022 eğitim öğretim yılında Erzurum ili Hınıs ilçesinde bulunan 3 farklı lise türündeki 9,10,11,12. sınıflarında öğrenim gören 1801 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi 218'i kız ve 191 erkek öğrenci olmak üzere toplam 409 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma örneklemindeki 161 öğrenci meslek lisesinden, 146 öğrenci anadolu lisesinden ve 102 öğrenci imam hatip lisesinden tabakalı örneklem yöntemiyle seçilmiştir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanan 34 maddelik Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği, Yılmaz (2000) tarafından Türkçeye uyarlanan 26 maddelik Anne Baba Tutum Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen 12 maddelik Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerden elde edilen bulgular SPSS 21 programıyla analiz edilmiştir. İlk olarak verilerin Kolmogorov-Smirnov testi ile normallik değerleri hesaplanmış ve normal dağılım elde edildikten sonra parametrik testlerin kullanımına karar verilmiştir. Demografik değişkenlerin ölçek puanlarıyla karşılaştırılmasında Bağımsız Gruplar T testi ile Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) testi kullanılmıştır. Hipotezleri test etmek içinse Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Araştırmada lise ğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarıyla sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre algılanan anne baba tutumlarından kabul-ilgi alt boyutuyla sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışta arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kabul-ilgi alt boyutuyla öfke kontrolü arasında ise pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Anne baba tutumlarından psikolojik özerklik alt boyutuyla sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu bulunmuştur. Anne baba tutumlarından kontrol-denetleme alt boyutuyla sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışa arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kontrol-denetleme alt boyutu ile öfke kontrolü arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anne Baba Tutum, Lise ğrencileri, fke İfade Tarzı, Sürekli fke.

ABSTRACT

Feeling of anger; occurs in situations such as being hindered, hurt, unfair, and threatened. Anger is one of our most basic emotions. Anger expression style is how individuals express their anger. On the other hand, anger expression style is shaped by being influenced by interpersonal relationships, parental attitudes, and behaviours. This research examined the relationship between high school students' perceived family attitudes, anger levels, and anger expression styles (example of Hınıs district of Erzurum province).

This research is a descriptive study prepared with the relational survey model, one of the quantitative research methods. The research was tested on year 9,10,11,12 students studying in 3 different high schools in Erzurum Hınıs district in the 2021-2022 academic year. It consists of 1801 students studying in classrooms. The study sample consists of 409 students, of which 218 are girls and 191 are boys. In the research sample, by stratified sampling method, 161 students were selected from vocational high schools, 146 from Anatolian high schools, and 102 from imam hatip high schools.

In order to collect data, the 34-item Trait Anger and Anger Expression Scale was adapted to Turkish by Özer (1994), and the 26-item Parent Attitude Scale was adapted to Turkish by Yılmaz (2000). The 12-item Personal Information Form developed by the researcher was used to collect data.

The results obtained from the research participants were analyzed with the SPSS 21 program. Firstly, the normality values of the data were calculated with the Kolmogorov-Smirnov test, and after obtaining the normal distribution, it was decided to use parametric tests. Independent Groups T-test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) test were used in the comparison of demographic variables with scale scores. To test the hypotheses, Pearson Correlation analysis was used.

In the study, the relationship between the perceived parental attitudes of high school students and the continuous anger and anger expression styles were examined. According to the results, a negative relationship was found between the acceptance-interest sub-dimension of perceived parental attitudes and continuous anger, anger inside and anger outside. A positive relationship was found between the acceptance-interest sub-dimension and anger management. In addition, it was found that there was no significant relationship between the psychological autonomy sub-dimension from the parents' attitudes and continuous anger, anger inside, anger outward and anger control.

A negative relationship was found between the control-control sub-dimension of parental attitudes and trait anger, anger inside and anger outward. A significant positive relationship was found between the control-control sub-dimension and anger control.

Keywords: Anger Expression Style, High School Students, Parental Attitude, Trait Anger.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
TABLOLAR	viii
KISALTMALAR	ix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Önemi	4
1.3.Araştırmanın Amacı.....	6
1.4.Sınırlılıklar.....	7
1.5.Varsayımlar.....	7
1.6.Tanımlar.....	7
BÖLÜM II	9
KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1.Aile	9
2.1.1.Geleneksel Aile Yapısı	10
2.1.2.Çekirdek Aile-Modern Aile.....	12
2.1.3.Kırsal Aile Tipi.....	12
2.1.4.Kentsel Aile Tipi	13
2.2.Tutum.....	13
2.2.1.Anne Baba Tutumları	13
2.2.1.1.Demokratik ve Eşitlikçi Anne Baba Tutumu	16
2.2.1.2. Koruyucu ve Müdahaleci Anne Baba Tutumu	17
2.2.1.3. Otoriter ve Baskıcı Anne Baba Tutumu	17
2.2.1.4. Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumları	18
2.2.1.5. İhmalkar ve İlgisiz Anne Baba Tutumları	19
2.2.2.Anne ve Baba Tutumlarıyla ilgili Araştırmalar	19
2.3.Öfke	22
2.3.1. Öfke Nedenleri	24
2.3.2.Öfkenin İşlevleri	26
2.3.3.Öfkenin Boyutları	26
2.3.3.1.Öfkenin Fiziksel Boyutu.....	27
2.3.3.2.Öfkenin Bilişsel Boyutu	27
2.3.3.3.Öfkenin Davranışsal Boyutu	27
2.3.4. Ergenlik Dönemi ve Öfke.....	27
2.3.5. Öfkenin Kuramsal Açıklamaları.....	28
2.3.5.1.Biyolojik Kuram	28
2.3.5.2. Psikanalitik Kuram	29
2.3.5.3. Bilişsel Davranışçı Kuram.....	29
2.3.5.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	30
2.3.6.Öfke Türleri	30
2.3.6.1.Durumluluk ve Sürekli Öfke	31
2.3.7. Öfke İfade Tarzları	31
2.3.7.1. İçe Yönelik Öfke	32

2.3.7.2. Dışa Yönelik Öfke	32
2.3.7.3. Kontrollü Öfke.....	33
2.3.8. Öfke ile İlgili Araştırmalar	33
BÖLÜM III.....	37
YÖNTEM	37
3.1.Araştırma Modeli.....	37
3.2.Evren ve Örneklem	37
3.3.Veri Toplama Araçları	39
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu	40
3.3.2.Anne-Baba Tutum Ölçeği(ABTÖ)	40
3.3.3.Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği.....	41
3.4.Veri Toplama Süreci.....	42
3.5.Veri Analizi	43
BÖLÜM IV	44
BULGULAR.....	44
BÖLÜM V	62
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	62
6.1.Tartışma	62
6.2.Sonuç ve Öneriler	73
KAYNAKÇA.....	75
EKLER	88
Ek -1.Kişisel Bilgi Formu.....	88
Ek-2.Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği	90
Ek-3.Anne Baba Tutum Ölçeği	91
Ek-4.Veli İzin Formu.....	93
Ek-5. Anne Baba Tutum Ölçeği Kullanım İzin Onayı	94
Ek-6. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Kullanım İzin Onayı.....	95
Ek-7. Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı.....	96
Ek 8.Etik Kurulu Kararı.....	97
ÖZGEÇMİŞ	98

TABLÖLAR

Tablolar	Sayfa No
Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Değişkenine İlişkin Dağılımı.....	38
Tablo 4.1. Alt Boyutların Ortalama Puan, Standart Sapma, Minimum, Maximum, Basıklık ve Çarpıklık Değerleri.....	44
Tablo 4.2. Anne-Baba Tutumu ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki Korelasyon Analizi.....	44
Tablo 4.3. Anne-Baba Tutum Dağılımlarının İncelenmesi.....	45
Tablo 4.4. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	46
Tablo 4.5. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi.....	47
Tablo 4.6. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre İncelenmesi.....	49
Tablo 4.7. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi.....	50
Tablo 4.8. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi.....	52
Tablo 4.9. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi.....	54
Tablo 4.10. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Aile Türü Göre İncelenmesi.....	56
Tablo 4.11. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Yaşanılan Yere Göre İncelenmesi.....	57
Tablo 4.12. Aylık Ortalama Gelire Göre ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının İncelenmesi.....	58
Tablo 4.13. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Okul Döneminde Kalınan Yere Göre İncelenmesi.....	59
Tablo 4.14. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Pansiyonda Kalma Süresine Göre İncelenmesi.....	60
Tablo 4.15. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Okul Türüne Göre İncelenmesi.....	61

KISALTMALAR

ABTÖ	:Anne Baba Tutum Ölçeği
AIHL	:Anadolu İmam Hatip Lisesi
AL	:Anadolu Lisesi
DSÖ	:Dünya Sağlık Örgütü
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
MTAL	:Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
SÖÖTÖ	: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ölçeği
SPSS	:Statistical Package for the Social Sciences
TAYA	:Türkiye Aile Yapıları Araştırmaları
TDK	:Türk Dil Kurumu,
Ark.	:Arkadaşları
Akt.	:Aktaran
vb.	:Ve benzeri
ve diğerleri.	:Ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu kısımda araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, araştırmanın sınırlılıkları, varsayımları ve tanımlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Aile, geçmişten günümüze kadar değişim göstermesine rağmen önemini yitirmeyen anne baba ve çocuklardan oluşan toplumun temelini meydana getiren sosyal bir kurumdur (Gökçe, 2017). Toplumun temel yapı taşı olan ailenin; toplumun devamını sağlayan, nüfusu arttıran, toplumun kültürünü nesillere aktaran, aile bireylerinin psikolojik, fizyolojik ve sosyal ilişkilerini karşılayan, çocuğun bakımını, eğitimi, topluma faydalı bir birey olmasını, sosyalleşmesini ve en önemlisi çocuğun kişilik gelişiminin sağlayan önemli görevleri bulunmaktadır (Şemin, 1992; Kaya, 1997).

Anne ve baba tutumu, çocukların sosyalleşmesini, kişilik gelişimini ve psikolojik sağlamlığını etkileyerek kişinin çevresine karşı verdiği iyi veya kötü tarzda tepkisel eğilimleri olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2015).

Anne babanın çocuklarına karşı gösterdiği tutum ve davranışlar; çocukların kişilik gelişimine, çevresiyle olan ilişkilerin biçimine ve çevresine vereceği tepkilerin şekillenmesine sebep olmaktadır. Çocuklar ebeveynleriyle özdeşleşerek benzer davranışlar sergilerler. Anne babanın sağlıklı tutum ve davranış sergilemesi; özgüveni yüksek sağlam kişilikli ve mutlu bireylerin yetişmesini sağlamaktadır (Yavuzer, 2016).

Anne baba tutumu çocukla iletişim kurulduğu andan itibaren çocuğa gösterilen tutum ve davranışların tamamı olarak tanımlanmaktadır. Sağlıklı tutum sergileyen ailelerin

çocuklarında; sorumluluk bilinci yüksek, otokontrol becerileri gelişmiş ve çevresiyle iyi iletişim kurabilen bireyler olmasını sağlamaktadır (Başal ve diğerleri, 2014).

Ergenlik dönemi çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olup bireyin sosyal, psikolojik ve biyolojik açıdan gelişim ve olgunlaşma dönemi olarak tanımlanmaktadır. Ergenlerin, yaşadıkları bu dönemin özelliklerini bilmemeleri ve yaşadıkları sorunların nedenlerini anlayamamaları bu dönemi onlar için daha stresli bir sürece dönüştürmektedir Ergen bu gibi nedenlerden dolayı, çoğu zaman yalnızlık veya kızgınlık hissederek öfke duygusunu yaşayabilmektedir. Ergen öfkesini çevresine zarar verebilecek şekilde ifade edebileceği gibi, öfkeyi bastırarak kendine zarar verebilecek şekilde de ifade edebilmektedir (Atkıncı, 2009; Yavuzer, 2013).

Ebeveynlerin, ergenlerin önemli bir gelişim evresinde olduğu bilincinde olup, onlarla kuracakları iletişimin niteliğine dikkat etmeleri gerekmektedir (Sayınar, Köknel ve Turanlı, 2005).Ergenlik döneminde bireyin kazanması gereken gelişim ödevleri bulunmaktadır. Bireyin sosyal becerilerini geliştirmesi, duygusal bağımsızlığını kazanabilmesi ve gelişim görevlerini yerine getirebilmesi için duygularını tanıması ve kontrol altına alması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için öncelikle duygularını tanıması ve duygularını ifade etme biçimlerinin farkına varması gerekmektedir (Kırmızı, 2008). Ergenlerde aşırı yoğun öfke duygusunun yaşanması ve bu öfke duygusuyla baş etme becerilerinin yetersiz kalması durumunda bireyin yaşantısını olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Dolayısıyla yaşam kalitesinin artırılması için öfkenin doğru ifade edilmesi ve baş etme becerilerinin geliştirilmesi çok önemlidir (Demirci, 2005; Erdoğan, 2015).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde olumsuz anne baba tutumlarının çocuklarda davranış problemlerine yol açtığı görülmektedir. Örneğin Yıldız'a (2004) göre baskıcı ve otoriter tutum sergileyen ailelerin çocuklarında sürekli öfke düzeylerinin yüksek olduğu, anlayışlı ve demokratik tutum sergileyen ailelerin çocuklarında ise öfke kontrol düzeylerinin daha düşük olduğu sonucu bulunmuştur (Çakır, 2017).

Baskıcı ve otoriter ailelerde yetişen çocukların sosyal yetkinlik becerileriyle negatif yönde anlamlı bir ilişki, demokratik tutum sergileyen ailelerde yetişen çocuklarda ise

sosyal yetkinlik becerileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Baskıcı ve otoriter aile tutumlarındaki çocukların içe kapanma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir araştırmada ise sürekli öfke durumu ile aşırı koruyucu anne baba tutumları arasında zayıf ve doğru orantılı, demokratik tutum sergileyen anne ve babalarda ise sürekli öfke ile negatif bir ilişki olduğu, otoriter ve baskıcı aile tutumlarında ise sürekli öfke ile pozitif yönde bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Baskıcı, otoriter ve aşırı koruyucu aile tutumlarında öfkenin kontrol altına alınması konusunda negatif bir ilişki olduğu, demokratik anne baba tutumların sergilendiği durumlarda ise öfkenin kontrol altına alınması arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bulut, 2018).

Öfke “*Doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen son derece doğal, evrensel ve insani bir duygusal tepki, bireye zarar verici olabilen duygusal yaşantı*” olarak tanımlanmaktadır (Romas ve Sharma, 2000).

Yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında öfkenin tek bir kategori altında toplanamayacağını göstermektedir (Önem, 2010). Bireyin yaşam alanını tehdit eden durumlar, mantık dışı inançlar, kışkırtıcı tepkiler, kişilik haklarına yönelik saldırılar çevresel etkenler, kişilerarası ilişkiler ve akademik başarıyı etkileyen durumlar gibi genel başlıklar altında sınıflandırılabilir (Duran ve Eldeleklioğlu, 2005). Semerci (2005) öfkenin nedenlerini içsel ve dışsal olarak sınıflandırmıştır. İçsel nedenler kişinin kendisinden kaynaklanan durumlar, dışsal ise kişiden bağımsız gelişen ve herhangi bir etkisinin olmadığı durumlar karşısında ortaya çıkan öfke olarak tanımlamaktadır. Kişilerin yetiştirilme tarzı, eğitim düzeyi, yaşı, cinsiyeti ve kişiliği gibi özellikler nedeniyle benzer uyaranlara maruz kalınmasına rağmen bireysel farklılıklardan kaynaklı farklı tepkiler verilebilmektedir (Semerci, 2005; Duran ve Eldeleklioğlu, 2005). Öfke duygusu süresinin uzun veya kısa oluşuna göre öfkenin şiddeti, yoğunluğu tahrip edici özelliği değişmektedir. Uzun ve yoğun öfke duyguları kişide çok yıkıcı sonuçlara yol açarken, kısa ve hafif düzeyde öfke bazen kişiye fayda da sağlayabilmektedir. Öfke, açıkça ve doğrudan gözlenebilir sözel ya da davranışsal hareketlerle gösterilebileceği gibi, dolaylı yollardan da gösterilebilmektedir. Tokat atma, yüksek sesle konuşma, küfür, yoğun eleştirilerde

bulunma, kişinin hatasını açığını arama, sürekli sözlü tartışmalara girme, saldırgan ve suçlayıcı tavırlar sergileme, alaya alma, öfke atakları geçirme gibi başkalarına ve çevresine zarar vermeye yönelik sözel ve fiziksel davranışlar olarak ifade edilebilmektedir (Soykan, 2003).

Dolaylı olarak ifade edilen öfke biçimleri, insanlardan uzaklaşma, unutkanlık, ağlama, hayattan zevk alamama kırgınlıklar, sessizlik, bastırma ve inkar etmektir. Dolaylı olarak ifade edilen öfke, yüksek tansiyon, koroner arter hastalığı ve intihar gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Ayrıca gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu nedenlerden dolayı toplumda sağlıklı bireyler yetiştirmekiçin bireylerin duygularıyla ilgili farkındalıklarını artırmak ve duygularını kontrollü şekilde ifade edilmesi sağlanmalıdır (Balkaya ve Şahin, 2003; Soykan, 2003).

Ergenlerin sağlıklı tutum ve davranışları sergileyen bireyler olması için en büyük sorumluluk ve görev ailelere düşmektedir (Kılınç ve Murat, 2012).Anne baba tutumları, yaşadığı toplumun gelenekleri, görenekleri, kuralları ve toplumun kültürel sosyal yapısından etkilenerek şekillenmektedir. Anne ve babanın kaygı ve endişeleri, yetiştirme tarzları, eğitimleri, psikolojik sağlamlıkları ve iş hayatları tutumlarını etkilemektedir (Yüksel, 2019).

Bu tez çalışmasında taşra bölgesi olan Erzurum ili Hınıs ilçesindeki lise öğrencilerin algıladıkları aile tutumlarının öfke düzeyi ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki farklı değişkenler açısından ele alınacaktır.

1.2 Araştırmanın Önemi

Çocukların ergenlik döneminin girmesiyle birlikte, aile içi ilişkilerde de çeşitli değişiklikler yaşanmaya başlanmaktadır. Ebeveynlerin tutumları, çocuklarının benlik saygısını, yaşam doyumunu, umutsuzluğunu, hayata dair beklenti ve amaçlarını etkilemektedir (Yavuzer,2016;Çuhadaroğlu ve diğerleri, 2004;Nar, 2006).

İnsan yaşadığı toplumsal çevreden etkilenmekte ve etkilendiği bu çevre kişiliğini, düşüncesini, davranışlarını ve tutumlarını şekillendirmektedir. Bu şekillendirdiği

tutum ve davranışlarını çevresiyle etkileşim halindeyken düşünce ve davranışlarıyla yansıtmaktadır (Hortaçsu, 1997). Sağlıklı bir kişilik yapısının oluşması için sağlıklı bir aile ortamında yetişmesi çok önemlidir. Ergen sorunlarının çözümünde kullanacağı yöntemleri ve özdeşim kurabileceği bir model arayışı içerisinde. Model alacağı tutum ve davranışlar olumsuz olursa çocuğun sorunların çözümünde sergileyeceği tutum ve davranışlar da sorunlu olacağından kişilerarası ilişkilerde sorunlar yaşatacaktır. Ancak olumlu tutum ve davranışların sergilendiği aile ortamında, kişinin sağlıklı bir benlik oluşturması, sosyal yönünün gelişmesi, toplumun normlarına uyması, tutarlı davranışlar sergilemesi, sorunlarına yapıcı bir şekilde çözüm üretmesi, kendine yetebilen ve ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kurabilen olumlu tutum ve davranış sergileyen bireyler olarak yetişmesinde etkili olacaktır (Şemin, 1992; Kaya, 1997).

Ebeveyn tutumları çocukların duygu davranışları yönlendirebilmektedir. Çocukların kişiliğini, özgüvenini, kişilerarası iletişim biçimini ve kimliğinin oluşmasında olumlu veya olumsuz etkilemektedir (Sağır, 2016).

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkılarak ebeveyn tutumlarının; ergenlerin kişilerarası iletişimlerinde, öfke ifade tarzlarında, problem çözme, sosyal ve kendini ifade etme becerilerinde etkisi olduğu görülmektedir. Literatür taramasında farklı bölgelerde benzer çalışmaların olduğu görülerek yapılan çalışmaların öneri kısımlarında farklı evren ve örneklem gruplarında benzer çalışmalar yapılabileceği ile ilgili önerilerde bulunulmuştur. Sosyal ve ekonomik anlamda geri kalmış bu bölgede daha önce benzer bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle sosyal ve ekonomik anlamda farklı aile yapıların bulunduğu Erzurum ilinin Hınıs ilçesinde, ergenlik döneminin tüm özelliklerini taşıyan lise öğrencilerinin öfke tarzlarını belirlemek, algıladıkları aile tutumlarını ortaya koymak, aile tutumlarıyla öfke düzeyi ve öfke ifade tarzı arasındaki ilişkiyi farklı değişkenler açısından inceleyerek sonuçları ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçlarının hem ailelere hem de ileride yapılacak çalışmalara yol göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Erzurum ili Hınıs ilçesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin algılanan aile tutumlarını belirlemek ve öğrencilerin algıladıkları aile tutumlarının sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma problemi şu şekildedir:

Lise öğrencilerinin algıladıkları aile tutumları ile sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Alt Problemler

- 1-Lise öğrencilerinin ebeveynlerinden algıladıkları kabul/ ilgi tutumu puanları, sürekli öfke ve öfkeyi ifade etme tarzları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 2-Lise öğrencilerinin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik özerklik tutumu puanları, sürekli öfke ve öfkeyi ifade etme tarzları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 3-Lise öğrencilerinin ebeveynlerinden algıladıkları kontrol-denetleme tutumu puanları, sürekli öfke ve öfkeyi ifade etme tarzları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 4-Lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutum puanları ile cinsiyet, okul döneminde kaldığı yer arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- 5-Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutum puanları ile sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, anne ve baba eğitim durumu, kardeş sayısı, aylık gelir ve okul türü arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 6-Lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile cinsiyet, okul döneminde kaldığı yer arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- 7-Lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, anne ve baba eğitim durumu, kardeş sayısı, aylık gelir ve okul türü arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1.Örneklem bakımından Erzurum ili Hınıs ilçesinde bulunan 3 farklı lise türünde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.
- 2.Bu çalışmada incelenen aile tutumları ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzları, “Anne Baba Tutum Ölçeği” ve “Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği” nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- 3.Süre bakımından 2021-2022 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5.Varsayımlar

1. Bu çalışmaya katılan öğrencilerin sorulara doğru ve samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.
2. Seçilen örneklem grubunun evreni temsil ettiği ve çıkan sonuçlardan evren ile ilgili genellemeler yapılabileceği varsayılmıştır.

1.6.Tanımlar

Tutum:“Bireye atfedilen ve onun psikolojik obje ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlarının düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir.” olarak tanımlanır (Çöllü ve Öztürk, 2006).

Anne Baba Tutumu: Anne ve babanın sosyal, psikolojik ve kişilik gelişimini etkileyecek biçimde belirli birey nesne veya çevreyi olumlu veya olumsuz şekilde tepkide bulunma eğilimidir (Yavuzer, 2016).

Öfke: “Öfke, bireyin istek, ihtiyaç ve planlarının engellenmesi ve haksızlıklara uğraması karısında, kendini olumlu yollardan ifade edememesi sonucunda yaşadığı duygu durumu” olarak tanımlamaktadır (Şahin, 2005).

Öfke İfade Tarzı: Bireyin öfke duygusuna karşı gösterdiği tepkidir. İnsanın karmaşık yapısı ve çok boyutlu bir varlık olması nedeniyle bireyin öfke algılamasına ve biçimlerinde farklılık göstermektedir (Gençtan, 2004).

Ergenlik: Latince büyüme, olgunlaşmak, anlamına gelen ‘*adolescere*’ kelimesinden türetilmiştir. Çocukluktan yetişkinliğe hızlı ve sürekli değişim evresi olarak tanımlanır (Kulu, 2009).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Aile

Aile “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Aile, genel anlamda toplumun en küçük yapı taşı olarak tanımlanmaktadır. Aile, suyun yapısındaki gibi havada özgür ve serbest dolaşan iki elementin kendi yapılarından fedakarlık ederek yaşam kaynağı olan suya dönüşmesine benzetmektedir (Tarhan, 2011).

Aile çocukların fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması dışında çocukların zihinsel, duygusal, ahlaki ve toplumsal işlevleri de bulunmaktadır. Bu işlevler aile içi ilişkilerden etkilenecek şekilde şekillenir. Ailenin, bireyin kişilik yapısının ve ahlaki değerlerinin şekillendiği önemli bir işlevi bulunmaktadır (Avcı, 2010). Türkiye Aile Yapısı Araştırmalarında (TAYA), ailenin bireyin toplumla bağ kurması ve toplumsal hayatın devamlılığını sağlama gibi önemli işlevi olduğunu ifade etmektedir (TAYA, 2011).

Maciver ve Page’ye göre (1971) ailenin sekiz temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar:

- Evrensel oluşu,
- Duygusal bir temelinin olması,
- Toplumsal yapının temelini oluşturması,
- Toplumu şekillendirme özelliğinin olması,
- Sınırlı bir alana sahip olması,
- Aile bireylerinin sorumluluklarının olması,
- Aile içinde sosyal kurallarının olması
- Ailenin sürekli veya geçici bir dokuya sahip olması (Akt: Gökçe, 1976).

Ailenin başlıca işlevleri bulunmaktadır. Bunlar; nüfusun devamı için cinsel yaşam düzenini sağlamak, bireyi sosyalleştirmek, toplumsal organizasyonlarda sürekliliği sağlamak, ekonomik ve duygusal olarak da güvenli bir çevre oluşturmaktır (Bahar, 2009). Toplumdaki değişim ve dönüşümle birlikte aile yapılarında da değişimler olmaktadır. Bölgesel farklılıklar ve aile yapısındaki farklılıklar nedeniyle değişimin tüm toplumda aynı anda olması zordur (Kaplan, 2021). Türk aile yapısını değiştiren ve dönüştüren nedenler ise; göçler, toplumsal değerler, teknolojideki gelişim, kadınların iş hayatına atılması ve yoksulluk olarak sınıflandırılabilir (Ekici, 2014). Geleneksel ve modern aile yapılarında ailenin işlevi ve beklentiler farklı olduğundan tanımlamalarda farklılıklar görülmektedir (Bozkurt, 2005).

Aile, ergenleri doğru şekilde yönlendirerek onların değerleri kazanması, sorumluluk bilincinin gelişmesini ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayacak toplumsal bir kurumdur. Ergenin aile içinde gördüğü tutum ve davranışlar onun kişiliğinin şekillenmesinde son derece önemlidir. Ergen, anne ve babasını rol model olarak kendisini onlarla özdeşleştirir. Bu nedenle aile içindeki sağlıklı tutum ve davranışlarla büyüyen çocuklar duygusal, sosyal anlamda daha başarılı ve sorunlarını daha yapıcı şekilde çözüm üreten bireyler olur (Yavuzer, 2016).

Türkiye de aile yapıları, güç ve otorite dağılımına göre ataerkil, anaerkil ve eşitlikçi; yaşadığı yere göre kırsal ve kentsel aile tipleri; soyun ifade biçimi ana soylu baba soylu, anne ve baba soylu ve genel anlamda geleneksel aile yapısı ve çekirdek aile yapısı gibi sınıflandırmalar yapılmaktadır (Eşsizoglu ve diğerleri, 2012).

2.1.1. Geleneksel Aile Yapısı

Hızlı değişimle beraber toplumumuzda geleneksel aile yapıları giderek azalmaktadır. Ancak ülkemizde kırsal alanda yaşayan geleneksel aile biçimleri azımsanmayacak sayıda bulunmaktadır. Türkiye’de geniş aile yapıları oranlarına bakıldığında 1968 yılında % 32,1 iken 2016 yılında bu oran %10,8’e düşmüştür (Koç, 2018). Türkiye Aile Yapıları Araştırma verilerine göre bölgelerdeki veriler incelendiğinde Doğu

Anadolu bölgesinde geniş aile yapıları halen %20 civarında olduğu belirtilmiştir (TAYA, 2016).

Geleneksel aile yapılarında üç kuşak bir arada yaşamakta ve aile içi hiyerarşik bir yapı söz konusudur (Taylan, 2009). Aile yapısındaki sergilenen tutumlar kişiliği şekillenmesinde ve gelişiminde çok önemli yeri vardır (Yavuzer, 2013). Geleneksel aile yapısında eşler ve çocukları, çocukların eşleri ve çocuklarından oluşan aile geniş ailedir. Geleneksel aile yapılarında ataerkil yapı hakimdir. Evin reisi erkektir ve aile fertleri üzerinde söz ve karar alma hakkına sahiptir. Eşitlikçi bir aile yapısı hakim değildir. Baba otorite figürü olup, babanın aile bireyleri ile arasında korku ve saygıyla karşılık bir mesafesi bulunmaktadır. Bu aile yapısında bağlar çok kuvvetlidir. Türk aile yapısında özellikler kırsal bölgelerde baskıcı ve otoriter aile yapıları vardır. Geniş aile yapılarında karar alma süreçlerinde çocukların düşünce ve duygularını ifade etme imkanı sunulmadığından çocuklar özgüvenleri düşük olarak yetişmektedir. Bu aile yapılarında yetişen çocukların girişkenlik özellikleri düşüktür. Çocukların kendilerine güven kazandıracak girişimler engellendiğinden bunun sonucunda öfke gibi duygular bastırılmaktadır. Bu bilgiler ışığında geleneksel aile yapılarında yetişen çocuklar otoriter ve baskıcı bir tutumla yetiştirildiği için, çocukların kendilerini rahat ifade edemedikleri söylenebilir (Yörükoğlu, 2000; Kulaksızoğlu, 2007). Engellenen bireyler de öfkelerini çevreye zarar verici bir şekilde yansıtmaktadır. Sağlıklı bir şekilde ifade edilemeyen öfke saldırgan davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde şiddet olaylarının artmasının temelinde de sağlıklı ifade edilemeyen veya bastırılan öfke duygularında kaynaklıdır (Özmen, 2006). Geleneksel aile yapılarında mutlak güç ve otorite babadadır. Baba otoritesinin kaybolmaması için çocuklarla sınırlı ve mesafeli ilişki kurar. Aile içinde korkuya dayalı saygı vardır (Yörükoğlu, 2000). Geleneksel aile yapılarında bireyin psikolojik, biyolojik, ekonomik, itibar sağlama ve sosyalleştirme koruma gibi işlevleri aile üstlenmektedir (Taylan, 2009).

Kişi yaşamı boyunca her döneme özgü kazanması gereken başlıca görevleri bulunmaktadır. Ergenlik döneminde de bireyin duygularını tanıması ve onlarla baş etmeyi öğrenmesi önemlidir. Duygularını kontrol edebilen birey sorunların

çözümünde daha yapıcı çözümler üretir (Duran, 2005). Geleneksel aile yapılarında yetişen çocuklar, davranışlarını genelde sosyal öğrenme yoluyla kazanmaktadırlar. Çocuklar kendilerine öğretilen davranışlar sorgulamadan kabul etmekte, yaşadığı toplumdaki kültürel değerlere göre de tutumları şekillenmektedir (Canatan ve diğerleri, 2020).

2.1.2.Çekirdek Aile-Modern Aile

Avrupa'da sanayi devrimiyle aile yapılarında da köklü değişiklikler yaşanmaya başlamış, geniş aile yerini çekirdek aile yapısı almaya başlamıştır (Topçu, 2006). Sanayileşme dönemiyle birlikte toplumsal anlamdaki en önemli sonuçlarından biri de çekirdek aile yapısının ortaya çıkmasıdır. Çekirdek aile, anne baba ve evlenmeyen çocuklardan oluşmaktadır (Sayar ve Bağlan, 2010). Çekirdek aile sanayileşmenin ve kentleşmenin yoğun olduğu yerlerde görülmektedir. Yapılan araştırmalardan elde edilen verilere göre Türkiye'de aile yapısında ciddi bir değişimin olduğu görülmektedir. 1968 yılında %59,6 olan çekirdek aile yapısı 2016 yılında verilerine göre %69,13'e yükseldiği görülmüştür (Koç, 2018). Türkiye sosyal ve ekonomik anlamda geri kalmış bölgelerde de çekirdek aile yapılarında artış olduğu görülmektedir. Doğu Anadolu bölgesi de çekirdek aile yapılarında oran ise % 65-70 civarında bulunmaktadır (TAYA, 2016). Ülkemizde aile yapılarını yaşanan yerleşim yerine göre ise kırsal ve kentsel aile olarak da sınıflandırılmaktadır.

2.1.3.Kırsal Aile Tipi

Kırsal aile tipi nüfus yoğunluğunun az olduğu bölgelerde geçimini tarım ve hayvancılıkla sürdüren, üretim faaliyetlerine ailedeki tüm bireylerin etkin katıldığı geniş aile tipidir. Kırsal aile tiplerinde birden fazla çift aynı çatı altında bir arada yaşamaktadır. Kırsal bölgede yaşayan aileler arasında kuvvetli akrabalık bağları bulunmaktadır. Gelenek, görenek ve inançları aile üzerinde etkisi yoğun olarak hissedilmektedir. Ailede statü anlamda erkeğin daha ön planda tutulduğu, ailedeki bireylerin tercihlerinde anne ve babanın etkin olduğu, çocukların karar alma

süreçlerinde dahil edilmediği, birlikteliğin ekonomik yapısının güçlü olacağı düşünce yapısının hakim olduğu aile tipidir (Keskin, 2016; Tosun, 2018).

2.1.4.Kentsel Aile Tipi

Kentsel aile tipi, genelde çekirdek aile yapısı bulunmaktadır. Akrabalık bağlarının zayıfladığı, kadının iş hayatına atıldığı, üretimden çok tüketimin benimsendiği aile tipidir. Aile içi karar alma sürecinde daha eşitlikçi bir yapı bulunmaktadır. Kentsel aile tipinde çocuk merkezli bir anlayışın yanı sıra cinsiyet ve yetiştirme tutumu açısından ayrım yapılmamaktadır. Çocuk gelecekle ilgili sosyal güvence olarak görülmemektedir. Birey olarak değer verilip karar alma süreçlerini etkin katılımı sağlanmaktadır (Keskin, 2016).

2.2.Tutum

Davranış ve hareketlerimizi yönlendiren ve gözle görülemeyen bilişsel bir yapı, psikolojik bir eğilim olarak tanımlanmaktadır. Tutum gözle görünmez ancak bireyin yaptığı davranışlarına bakarak atfedilen bir eğilimdir. Tutumu oluşturan üç temel öge bulunmaktadır. Bunlar bireyin inançları ve fikirlerini oluşturan zihinsel ögesi, kişinin nesneye yansıyan duygusal tepkilerinden oluşan duygusal ögesi ve nesneye yönelik davranışsal tepkilerinden oluşan davranışsal ögesidir (Arkonaç, 2016). Ailenin yetiştirme tarzı çocuğun fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimini etkilemektedir. Anne ve baba tutumları, çocukla kurulan iletişim, kültürel ve bireysel nedenlerden kaynaklı farklılıklar göstermektedir. Bu çerçevede tutum ve anne-baba tutumları hakkında bilgiler verilecektir.

2.2.1.Anne Baba Tutumları

Toplumun temel yapı taşı olan aile, ortak amaçlar çerçevesinde birleşmiş olup, birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları olan evrensel bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Aile içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Ailedeki birey sayısı, üstlenilen roller ve ilişkiler açısından

farklılıklar gösterebilmekte, birey sayısına göre çekirdek aile geniş aile olarak sınıflandırılmaktadır (Kulaksızoğlu, 2007). Ailenin yapısı ve özellikle aile içindeki tutum ve davranışlar çocukların kişilik yapısının temelini oluşturmaktadır. Ailedeki yaşantı ve deneyimleri ergenin tutumlarını oluşturmakta ve bu tutumlar da davranışlarını yönlendirmektedir (Güngör, 2012).

Kültürel farklılıklardan kaynaklanan çocuk yetiştirme tutumları bulunmaktadır. Toplumsal ve kültürel farklılıklar olabileceği gibi aynı toplumdaki aileler arasında da farklılıklar görülmektedir. Yapılan araştırmalarda sosyal ve ekonomik anlamda geri kalmış bölgelerde aile tutumları daha baskıcı ve otoriter iken orta sınıf ailelerde ise daha demokratik tutumlar olduğu görülmüştür. Otoriter aile tutumlarında hata yapma korkusu nedeniyle bireyler kendilerini ifade edememektedir. Rozen (1967) aile tutumları bireylerin yaşadığı toplumun kurallarına nasıl davranması gerektiğini etkilemektedir. Aile yapısının kişiler arası ilişkileri, anne baba tutumlarını ve ailenin davranışlarını etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 2007).

Anne baba tutumlarını kısaca özetlemek gerekirse; otoriter tutumun hakim olduğu ailelerde koşulsuz ve mutlak şekilde kurallara uyulması ve itaat edilmesi beklenmektedir. Demokratik tutum sergileyen ailelerde bireyselliğe önem verilmekte, çocukların düşüncelerine, kararlarına saygı duyulmakta, çocuklarla iletişim kanalları açık tutulmakta ve daha samimi, güven verici ilişkiler kurulmaktadır. Aşırı hoşgörölü ve izin verici tutum sergileyen ailelerde ise çocuklara koşulsuz destek verilmektedir. Bu tutumu sergileyen aileler, çocuklarına kural ve sınır koymadığından dolayı disiplinsiz davranış ve tutumlar görülebilmektedir (Baumrind, 1972). Otoriter tutum sergileyen ailelerde aşırı derecede kontrol ve denetleme olup kuralları anne ve baba koymaktadır. Katı kurallar mevcuttur ve koşulsuz kabul ve itaat beklenmekte, kurallara uyulmadığında ceza verilebilmektedir. Otoritenin sarsılmaması amacıyla ilgi ve şefkat gösterilmemektedir. Bu aile tutumlarında yetişen çocukların özgüven ve benlik saygıları düşük olabilmektedir. Çocukların kendilerini ifade etmelerine izin verilmediğinden öfke duyguları sürekli bastırılmakta olup, beklenmedik durum veya tepkilerde yoğun öfke patlamalarına da yol açabilmektedir (Yılmaz, 1999).

Ergenlik dönemi tüm bireylerin geçtiği bir dönemdir. Ancak yaşanan bu dönemin özellikleri, toplumsal dinamikler doğrultusunda şekillenmektedir. Bu dönemde ergenlerde yoğun duygusal iniş ve çıkışlar, kendisine yönelik aşırı alınganlık ve hassasiyet görülmektedir. Benmerkezci anlayış hakimdir. Çevresi tarafından kendisine değer verilmediğini ve anlaşılmadığını düşünmektedir. Aile içi ilişkiler, davranışlar ve tutumlar gençlerin kişilik yapısının biçimlenmesinde çok etkili olmaktadır. Bu dönemde ailedeki baskıcı tutumları ergenlerle ciddi problemler ve çatışmaların yaşanmasına yol açabilmektedir (Yavuzer, 2013).

Ailelerin ergenlerle ilişkilerin şekillenmesinde anne baba tutumların etkisi çok önemlidir. Baumrind (1978) ailelerin duyarlılık ve isteklerinin ergenlerle ilişkilerin şekillenmesinde çok etkili olduğunu belirtmektedir. Duyarlılık, ailelerin çocukların ihtiyaçlarını karşılama ve onlara gerekli desteği sağlamasıdır. İstekler ise ailelerin çocuklardan olgun ve sorumlu davranma beklentisidir. Duyarlılığı yüksek ancak beklentisi düşük aile tutumları “*izin verici*”, duyarlılığı ve istekleri yüksek aileler “*yetkili*”, duyarlılığı düşük ancak istekleri yüksek aileler “*yetkeci*”, duyarlılığı ve beklentisi düşük ailelerin tutumları ise “*ilgisiz, kayıtsız*” olarak disiplinlidirler. Beklenti ve istekler çocukların yaşına ve gelişimlerine uygundur. Çocuklarını sorumluluk sahibi olarak yetiştirirler. Yetkeci aile tutumlarında ise otoriter tutumlar ve katı kurallar mevcuttur. Katı kurallar vardır. Ailelerin kararları esastır. Çocuklarda bunlara uyması beklenir. İzin verici ailelerin çocuklarıyla iletişimlerinde sıcak ve içten olmalarına rağmen kuralları ve sınırları belirlemek konusunda pasiftirler. İlgisiz ailelerde ise çocuklarla paylaşılan zaman çok azdır. Çocukların istek ve ihtiyaçları ihmal edilir. Çocukların yaşamları ile ilgili çok az bilgiye sahiptirler. Yetkili tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların kendilerine olan özgüvenleri ve akademik başarıları yüksektir (Siyez, 2013).

Çocukların olumlu tutum ve davranışlar kazanması amacıyla rol model olan anne babanın olumlu tutum ve davranışları sergilemesi gerekmektedir. Çünkü çocuğun kişilik yapısının gelişmesinde anne ve baba tutumları son derece önemlidir. Anne babanın sağlıklı iletişimleri ve olumlu model davranışları çocukların daha sağlıklı kişilik yapısının oluşmasına ve etkili iletişim becerilerinin gelişmesine katkı

sağlamaktadır. Ergenlerin olumsuz tutum ve davranışların temelinde aile içi ilişkilerin kopukluğu, iletişim eksikliği, aile içi sergilenen olumsuz tutum ve davranışlardan kaynaklanmaktadır (Kaya, 1997). Bu nedenle ergenin yaşadığı toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik faktörlerinden etkilenen aile yapısı, kişinin sosyal yönünü, duygusallığını, tutum ve davranışlarını şekillendirmektedir (Sargın, 2012). Aşağıda en sık karşılaşılan beş anne baba tutumları hakkında bilgi verilmiştir.

2.2.1.1. Demokratik ve Eşitlikçi Anne Baba Tutumu

Demokratik ve eşitlikçi tutuma sahip anne babalar, çocuklarını bir birey olarak görmekte, onlara değerli bir birey olduğunu hissettirerek sağlam bir kişilik yapılarının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bireysel farklılıklarına saygı gösterip, ilgi ve yeteneklerini geliştiren destekleyici çalışmalar sunmaktadırlar. Çocuklarının fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra sevgi ve saygı gösterilerek kendilerini değerli bir birey olarak görmesini sağlamaktadır. Düşünceleri önemsendiği gibi kendisini rahat bir şekilde ifade etmelerine izin verilir. Duygularını rahat bir şekilde ifade eden bireyler kişiler arası ilişkilerde daha başarılı olup ve problemlerin çözümünde daha yapıcı çözümler üretir (Kulaksızoğlu, 2007).

Demokratik tutum sergileyen aileler çocuklarını destekleyen, onlara hoşgörülü davranan, onların kendilerini ifade etmesine izin veren ve karar alma sürecinde etkin katılımı sağlayan bireyler olarak yetiştirmektedir. Çocuklarını dinler onların sorumluluk ve güven kazanmasını sağlayacak görevler verir. Burada yetişen çocuklar kendilerine güvenen, girişken ve kendileriyle ilgili sağlıklı kararlar alabilen bireylerdir (Yavuzer, 2016). Ailede yapılanlar konusunda herhangi bir çıkar beklentisi yoktur. Kişinin kendisini ifade etmesine izin verilir, kişilik haklarına saygı gösterilir ve aile içinde uyulması gereken kurallar herkes tarafından bilinir. Aile içindeki tutumlar çocuğun sosyal yönünün gelişmesine katkı sağlar (Güngör, 2012). Demokratik ailelerde, çocuklara belirli sınırlar içerisinde özgürlük alanı verilerek kendisiyle ilgili kararlar almasına izin verilerek bağımsız bir kişiliğin oluşmasına yardımcı olur. Bağımsız bir kişiliği olan çocukların özgüveni yüksek, girişken, kişilerarası iletişim becerileri çok iyidir (Kaya, 1997).

2.2.1.2. Koruyucu ve Müdahaleci Anne Baba Tutumu

Çocuğun zarar görmemesi amacıyla sürekli kontrol altında tutmaya çalışan denetleyici anne baba tutumu ifade etmektedir (Sargın, 2012). Bu aile tutumunda yetişen bireyler sürekli korunmaya ihtiyaç duyar. Çocuklarla ilgili tüm kararlar aile tarafından alınır. Aileler çocuğun yararına olduğunu ifade eder ve kendisini çocukların geleceğine feda ettiklerini dile getirirler. Ailenin kendisi için belirlediği rolleri kabul eder. Sürekli birilerinin desteğine ihtiyaç duyan, özgüvenleri zayıf, yeniliğe kapalı, ödev ve sorumluklardan korkan bağımlı bir kişilik yapısı oluşur. Çocukların bireyselleşme çabaları aile tarafından engellenir (Kulaksızoğlu, 2007).

Çocukların gereğinden fazla denetlendiği, aşırı bağımlı, güvensiz bireylerin yetiştiği aile tutumlarıdır. Çocuk sürekli kendisini koruması ve yönlendirmesi için birine bağımlı olmaktadır. Aile bu tutumu sergilediğinde çocuğunu koruduğunu ve ona iyilik ettiğini düşünür. Aile böyle davranarak bireyin birey olarak var olmasını engellediği gibi sosyalleşememesine de neden olur. Çocuk bazen birilerin koruyuculuğunu alabilmek için veya gruba dahil olmak için yasadışı veya isyankar davranışlar sergileyebilmektedir (Yavuzer, 2016).

2.2.1.3. Otoriter ve Baskıcı Anne Baba Tutumu

Anne ve babanın hakim olduğu, çocukların tamamen itaatkar davranması istenilen aile tutumudur. Anne ve baba çocukların davranışlarını kontrol eder ve şekillendirir. Anne ve babanın sözünden çıktığında cezalandırılacağını bildiğinden genelde itaat eder ve sorgulamazlar. Duygu ve düşünceler bastırılır. Duygularını bastırdığı ve kendini ifade edemediğinden içinde bastırılmış sürekli öfke duygusu hakimdir. Kendinden güçsüz birinin gördüğünde saldırgan davranışlar yöneltebilir. Aile içi ilişkiler tek yönlü olduğu gibi korku ve öfke duygusu hakimdir. Problemler fiziksel cezalandırmayla çözülmeye çalışıldığından bireyde öfke ve kırgınlık duyguları hakimdir. Bu aile tutumuyla yetişen çocuklar otoriteye koşulsuz itaat eder ve kendisinden güçsüzlere karşı da saldırgan ve otoriter tutumlar sergilerler. Doğal

öğrenme süreçlerinden mahrum bırakıldığından merak duygusu bastırılır. Dışlanma, reddedilme ve cezalandırmaya sürekli maruz kalırlar (Kulaksızoğlu, 2007).

Baskıcı ve otoriter aile tutumlarında çocuğu bir birey olarak görmekten çok ailenin koyduğu kurallar hakimdir ve çocuktan beklenen de bu kurala uymasıdır. Bireyler kendini ifade etmekten çekinen, pasif ve özgüvenleri düşüktür. Başkaları tarafından çabuk yönlendirilebilirler. Burada aileler zorlamayla ya da sevgiyi esirgeyerek çocukların kontrolünü sağlamaya çalışırlar. Bu nedenle bu tutumu sergileyen ailelerin çocuklarında aşırı bağımlı, isyankar ve kaygılı olabilmektedirler (Yavuzer, 2016). Anne ve babaların çok katı disiplin kuralları vardır. Çocuğun seçim yapma ve karar verme hakkı yoktur. Bu tutumla yetişen çocuklarda iki türlü kişilik yapısı oluşur: içine kapanık, sessiz, itaatkar, ya da agresif, saldırgan ve öfkeli bir yapısı olur (Sargın, 2012).

2.2.1.4. Aşırı Hoşgörölü Anne Baba Tutumları

Aşırı hoşgörölü tutum sergileyen anne babalar kendilerine sunulmayan imkanları çocuklara sınırsız bir şekilde sunarlar. Engelleme ve ceza yoktur. Belirli bir süre sonra çocuk aileyi yönetmeye başlar. Aşırı hoşgörölüyle yetiştirilen çocuklar bencil, şımarık, başkalarının hakkına saygı duymayan ve bitmeyen istekleri olan bireyler olarak yetişmektedirler. Çocuk ailenin tüm ilgisinin kendisi üzerinde olmasını ister. Kontrol mekanizması gelişmemiştir. Engellendiğinde veya istekleri yapılmadığında mutsuz olur. Bencil tutum ve davranışlarından dolayı arkadaşları tarafından sevilmez ve pek arkadaşlık kurulmaz. Aşırı hoşgörölü yetişen çocukların oto kontrol becerileri gelişmediği için olumsuz tutum ve davranışları fazladır. Engellenmeler rahatsızlık verir ve anında tepki vermelerine sebep olur. Bu da çocuğun dışlanmasına ve içe kapanmasına yol açabilir. Bu tutumla yetişen çocukların problem çözme, stresle başa çıkma, duygularını kontrol etme ve sorumluluk alma gibi sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010;Sargın, 2012).

2.2.1.5. İhmalkar ve İlgisiz Anne Baba Tutumları

İhmalkar ve ilgisiz tutum sergileyen aileler, çocuklarını ihmal eder, nerede ve ne yaptıkları konusunda habersizdirler ve çocuklarına karşı ilgisizdirler (Özyürek ve Özkan, 2015). İhtiyaçlarını ve isteklerini gidermeye yönelik ilgileri düşüktür. Çocuklara sevgi göstermez ve davranışlarını kontrol etmezler. Çocukla kurulan ilişkini süresi yetersiz ve çocuklarına karşı ilgisizdirler (Özkan ve Berberyan, 2004). İhmalkar ve ilgisiz ailede yetişen çocuklarda ilgi ve kontrol çok düşük düzeydedir. İhmalkar ve ilgisiz yetişen çocuklarda suça yatkınlık, olumsuz kimlik oluşumu, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010).

2.2.2. Anne ve Baba Tutumlarıyla ilgili Araştırmalar

Bu kısımda aile tutumlarıyla ilgili araştırmalara yer verilmektedir.

Erbil ve arkadaşlarının (2006) Ordu ilinde 750 lise öğrenci üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçlarında demokratik aile tutumlarını sergileyen ailelerin çocuklarında benlik saygısı puanları otoriter tutum sergileyen ailelerin çocuklarından daha yüksek olduğu bulunmuştur (Erbil, Divan, ve Önder, 2006).

Akkaya (2008) “*Lise öğrencilerinin rekabetçi tutumlarıyla anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleme*” adlı araştırma Nevşehir ili Ürgüp ilçesinde 2007-2008 eğitim öğretim yılında 382 lise öğrencisine üzerinde çalışılmış ve araştırma sonucunda lise öğrencilerinde koruyucu/İstekçi, demokratik anne baba tutumlarıyla rekabetçi tutum üzerinde pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ancak otoriter tutum sergileyen anne baba tutumu ile rekabetçi tutum arasında herhangi anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Sezer (2010), Van ilinde 549 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarında demokratik anne ve baba tutum ile yetişen çocukların kendilik algıları otoriter tutum ile yetişen çocukların kendilik algılarından daha yüksek bulunmuştur.

Türkiye de farklı üç ilde toplam 652 lise öğrencisiyle utangaçlık düzeyleri üzerinde bir araştırma yapılmış ve araştırma sonuçlarına göre, otoriter anne ve baba tutumuyla yetişen çocukların utangaçlık düzeyi demokratik anne ve baba tutumuyla yetişen çocuklarında utangaçlık düzeyi daha yüksek olduğu bulunmuştur (Hamarta ve diğerleri, 2010).

“İlköğretim öğrencilerinin anne ve baba tutumlarıyla atılganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleme” adlı araştırma sonucunda anne ve baba tutumunun reddedici ve korumacı olarak algılayan çocukların atılganlık düzeylerinin düştüğü, anne ve baba tutumunu sıcak olarak algılayan çocukların atılganlık düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011).

Biricik (2011) yüksek lisans çalışmasında 247 üniversite öğrencisi üzerinde algılanan yapılan araştırma sonucunda demokratik anne baba tutumuyla yetişen çocukların uyum düzeyleri otoriter tutumla yetişen çocukların uyum düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

Taşkın (2012) Kırşehir il merkezinde 266 sekizinci sınıf öğrencisi ile iletişim becerisinin çatışma eğilimi ve algılanan anne baba tutumu ile ilgili araştırma yapmış ve araştırma sonucunda anne ve baba tutumları demokratik olan öğrencilerin iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu, anne ve babası otoriter tutum sergileyen öğrencilerin iletişim becerileri daha düşük olduğu sonucunu bulmuştur. Ayrıca demokratik anne ve baba tutum ile çatışma eğilimi arasında negatif bir ilişki bulunmuş, otoriter tutum çatışma eğilimleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Özkan (2014) Karabük Safranbolu ilçesinde 659 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırma sonucunda anne ve baba tutumunu demokratik algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının da otoriter ve ihmalkar tutum sergileyen ailelerde yetişen çocuklardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Toprakyaran (2016) “*Anne baba tutumlarıyla akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek*” adlı çalışmasında, akademik erteleme ile demokratik anne baba tutumu arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamış ancak koruyucu/istekçi ve otoriter anne baba tutumları ile akademik erteleme davranışı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. Koruyucu/İstekçi ve otoriter anne baba tutum puanları yükseldikçe ergenlerin akademik erteleme davranış puanları da yükselmiştir.

Özgün (2017) “*Anne baba tutumlarıyla çocuğun sosyalleşmesi süreci arasındaki ilişkiyi incelemek*” adlı çalışmasında baskıcı ve otoriter anne baba tutumu sergileyen ailelerin çocukların içe kapandığı ve sosyalleşme açısından negatif olumsuz bir ilişki olduğu sonucu bulunmuş, demokratik anne baba tutumu sergileyen ailelerin çocuklarında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu ve çocukların sosyal becerilerinin daha iyi olduğu sonucu bulunmuştur. Deniz ve arkadaşlarının (2018) “*Ergenlerde saldırganlık ve sosyal beceri davranışlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumları*” adlı araştırmasında 260 öğrenci üzerinde yapılmış olup, araştırma sonuçlarında anne baba tutumlarının saldırganlık ve sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir ilişki olduğu sonucu bulunmuştur.

Deniz ve arkadaşlarının (2018) “*Ergenlerde saldırganlık ve sosyal beceri davranışlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumları*” adlı araştırmasında 260 öğrenci üzerinde yapılmış olup, araştırma sonuçlarında anne baba tutumlarının saldırganlık ve sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir ilişki olduğu sonucu bulunmuştur.

Demiröz (2019) “*Aile tutumlarıyla akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi inceleme*” adlı araştırma Ankara Sincan ilçesinde 6 ve 7. Sınıfta okuyan 912 öğrenci üzerinde uygulanmış ve araştırma sonuçlarında anne baba demokratik tutum sergiledikçe çocukların akran zorbalığına uğrama veya zorbalık yapma düzeylerinin düştüğünü; anne baba, koruyucu, istekçi ve otoriter tutum sergiledikçe çocukların zorbalık yapma veya akran zorbalığına uğrama düzeylerinin arttığı sonucu bulunmuştur.

Koçubaba (2019), 200 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı bir araştırmada algılanan aile tutumlarının mizah tarzı ve mükemmeliyetçilik üzerinde etkisi olduğu ve aralarında bağlantı olduğu sonucu bulunmuştur.

2.3.Öfke

Öfke ile ilgili araştırmalar 1975 yılında Novaco ile başlar. Uzun yıllar psikoloji alanında öfke bir sorun olmaktan ziyade saldırganlığın bir biçimi olarak değerlendirmiştir. Öfke kavramı bireysel olarak değerlendirildiğinden dolayı genel bir tanımının yapılamamış ve konuyla ilgili çalışmalar ihmal edilmiştir (Novaco, 1975).

Öfke sözcüğü, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde “*Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap*” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2021).

Psikoloji kaynaklarında ise “*Engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakma, kısıtlama vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye ya da kişiye yönelik şu ya da bu biçimde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun olumsuz bir duygu durumu,*” olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2005).

Dictionary of Psychology ‘de ise “*Genel anlamda, fiziksel olarak kısıtlanmak, müdahale edilmek, sahip olunan eşyaların geri alınması, saldırıya uğramak veya tehdit edilmek gibi çeşitli durumlara eşlik eden oldukça güçlü bir duygusal tepki.*” olarak tanımlanmaktadır (Reber A ve Reber E, 2001).

Bireysel veya çevresel kaynaklı sorunlar nedeniyle yaşantımızın her anında ortaya çıkabilen evrensel ve doğal bir duygudur. Toplumdaki pek çok sorunun kaynağında ana duygumuz olarak da tanımlanan öfke duygusu bulunmaktadır (Yazgan, 2000;Kökdemir, 2004). Hoş olmayan duygular olarak tanımlanan öfke, bazen bir davranışın nedeni bazen de bir davranış sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Kişinin güvenliğinin sağlanması ve yaşamının devam ettirilmesi hususunda iç ve dış

kaynaklı stres, korku, üzüntü ve kaygı vb. tepkiler olarak da ortaya çıkmaktadır. İnsanlarda doğuştan gelen duygular kalıtsal özelliklerden etkilenmektedir. Ancak duyguların ifade edilme tarzları yaşadığı çevrenin etkisiyle şekillenmektedir (Özmen, 2006).

Öfke şiddet ve saldırganlık olaylarıyla gündeme geldiğinden olumsuz bir duygu olarak algılanmaktadır. Ancak öfke ile ilgili olumsuz algının temelinde öfkenin kontrolsüz ve yıkıcı bir şekilde yansıtılmasıdır (Adana ve Arslantaş, 2011).

Öfke sağlıklı ifade edildiğinde problemlerin çözümünü kolaylaştırırken, kontrolsüz ifade edildiğinde yıkıcı sonuçlar ortaya çıkaran duygusal bir tepki haline gelmektedir. Yaşam koşullarının oluşturduğu stres, ekonomi zorluklar ve ailevi etkenler insanlarda ciddi duygusal çatışmalara yol açabilmekte ve kontrolsüz öfke patlamalarına yol açabilmektedir.

Duygusal bir tepki olarak öfke tehdit anında korunması için uyarıcı rolü gören, öğrenme konusunda motivasyonu arttıran yapıcı işlevleri de bulunmaktadır (Soykan, 2003).Ergenlik dönemindeki bireylerin, hormonlarındaki hızlı değişim nedeniyle duygularda hızlı ve ani değişimler yaşanabilmektedir. Bu ani ve hızlı değişim ergenin kurallara uymasında zorluklara yol açabilmektedir. Toplumda kendini birey olarak kabullendirmeye çalışan ergen, sebeplerini anlamlandıramadığı toplumun kalıplaşmış kurallarını uyum sağlama konusunda problemleri yaşamaktadır. Uyum problemleri yaşayan ve kendisini anlayamayan çevresine karşı da daha hassas, öfkeli ve saldırgan olabilmektedir (Adana ve Arslantaş, 2011).

Öfke ile ilgili araştırmalardaki ortaya çıkan temel öfkenin ifade ediliş biçiminin öğrenme yoluyla gerçekleştiği bu nedenle öfkenin saldırgan davranışlar yerine daha yapıcı bir şekilde ifade etmesini kazandırmaktır. Öfke kontrol becerilerini kazandırma konusunda anne ve baba sergileyeceği tutumlar çok önemli hale gelmektedir (Balkaya, 2001).

Yukarıdaki ifadelerin ortak özelliğine bakıldığında öfkenin doğal bir duygu olduğu ve bu duygunun olumlu veya olumsuz olarak nitelendirilmede onu ifade ediliş tarzının

önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifade ediş tarzının şekillenmesinde ailenin ve çevrenin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.3.1. Öfke Nedenleri

Yapılan çalışmalar ve araştırmalar öfke duygusunun nedenlerini çeşitli şekillerde açıklamaktadır. Günümüzde şiddet olayları artmakta ve artan bu şiddet olayların temelinde de kontrol edilemeyen ve baş edilemeyen öfke duygusu eşlik etmektedir. Deffenbacher (1999), öfkenin sebeplerini üç ana nedene bağlamaktadır. Kişinin hedefine ulaşmaya çalışırken başkaları tarafından engellenmesi, bir yere ulaşmaya çalışırken geç kalmasına neden olması, ağır eleştirilere maruz bırakılması, kendisini ifade etmesine izin verilmemesi gibi dış uyarıcılar; dış uyarıcıların kişide bıraktığı etki ve geçmişe yönelik yaşadığı travmaları çağrıştıracı imge ve olaylar öfkeye yol açabilir. Başka bir neden ise kişinin iç dünyasıyla ilgili olan uyarıcılardan ortaya çıkan öfke duygusunun duygu ve davranışı harekete geçirmesi olarak sınıflandırılabilir (Özmen, 2006).

Gazda (1995), öfke nedenlerini 4 başlık altında toplamıştır. Bunlar kayıplar, tehdit ve korku, engellenme ve reddedilme olarak sınıflandırmıştır. Kayıplar; Yaşamında önemli bir yeri olan birinin ölümü, sevdiği işinden ayrılması vb. yaşanan travmatik olaylardan dolayı yas, acı keder gibi duygular öfkeyi tetikler. Tehdit ve Korku; Toplum tarafından kabul görülmeyen ve izole edilmesine neden olabilecek yasa dışı olaylar, kişinin özgürlüğünü, yaşam alanını kısıtlayan durumlardan kaynaklanan kaygı ve güvensizlik gibi duygular öfkeye neden olabilir. Engellenme; hedeflerine ve amacına ulaşılması engellendiği durumlarda oluşan çaresizlik duygularıyla beraber öfke duygusu ortaya çıkabilir. Reddedilme, kendi isteklerinin başkaları tarafından reddedilmesi, kendisine değer verilmediği gibi gerçekçi olmayan düşünceler, motivasyonun düşürülmesi gibi durumlar öfke duygusuna neden olabilir (Özmen, 2006; Bulut, 2018).

Arzuları ve istekleri karşılanmayan birey duygusal tepkiler gösterebilir. Bu duygusal tepkiler yapıcı bir şekilde ifade edildiği gibi yıkıcı ve zarar verici şekilde de olabilir.

Bu kontrol edilemeyen duygular kişiye ve çevresindekilere yıkıcı ve yıpratıcı sonuçlar yaratabilir. Bu sonuçlarda kişinin sosyal yaşantısında problemlere neden olabilir (Bulut, 2018).

Öfkeye, sosyal ve kültürel etkenler de neden olabilir. Bazı kültürlerde kaygı, depresyon gibi durumlar ifade edilmesi normal karşılanırken, olumsuz bir duygu olarak algılanan öfke, ifade edilmesi normal karşılanmamaktadır. Bu nedenle öfke nasıl daha yapıcı bir şekilde ifade edilmesi gerektiğini öğrenemeyen birey yıkıcı şekilde ifade etmektedir. Yapılan çalışmalardan anlaşılabileceği üzere problemlili ve iletişimi iyi olmayan ailelerin çocukları öfkelerini daha yıkıcı bir şekilde ifade etmektedir (Adana ve Arslantaş, 2011).

Yavuzer'e (2013) göre ergenlerle dalga geçilmesi, ergene doğruların söylenmemesi gibi sosyal etkenler öfkenin temel nedenlerindendir (Yavuzer, 2013). Anne ve babanın yanlış tutumları çocukların öfkeyi güç olarak kullanmasına neden olur. Öfke bazen kısa süreli ve hafif düzeyde olup kişiye fayda sağlarken bazen uzun süreli olup yoğun ve şiddetli şekilde yaşanıp yıkıcı etkilere yol açabilmektedir. Öfke denilince akla ilk gelen en önemlisi saldırganlıktır. Öfke iki tür saldırganlık biçimi olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel saldırganlık, hedef yönelimli olup tamamen karşıdakine zarar verme amaçlıdır. Diğer ise sözel saldırganlık olup öfkenin dışı vurulmuş hali olarak tanımlanır (Balkaya ve Şahin, 2003).

Shocger (1997) öfke ifade biçimini beş şekilde ifade etmiştir. Birincisi hidrolik sistemi olup içindeki enerjinin ifade edilmesidir. İfade edilmeyen ve engellenen enerji dışarıya öfke patlaması şeklinde ifade edilmektedir. İkincisi anlaşmazlıklarda bireyleri üstünlük kurma veya üzerindeki etkiden kurtulabilmek amacıyla kuvvetli öfke gösterebilirler. Üçüncüsü öfkenin kötü bir duygu olarak nitelendirilip öfkenin hissedilmemesi ve ifade edilmemesi gerektiğine inanan bakış açısidir. Dördüncüsü model yoluyla öğrenildiğini ve taklit ve pekiştirme öğrenildiğini ifade eden bakış açısidir. Son olarak hayata anlam verememe, var olan potansiyelini ortaya çıkaramama ve yaşantısındaki olumsuzluklar gibi duygulardır. Tamamen yetersizlik ve güçsüzlükle ilgilidir (Şahin, 2005).

Ergenlerin öfke ifade biçimleri yaşadığı çevre, iletişim kurduğu kişilere göre farklılıklar gösterir. Çocuğun topluma faydalı bir birey olabilmesi için ve duygularını kontrol altına alabilmeyi öğrenmesi açısından aileye çok önemli görevler düşmektedir (Tambağ ve Öz, 2005).

2.3.2.Öfkenin İşlevleri

Toplum tarafından olumsuz bir duygu olarak algılanan öfkenin insan yaşamında olumlu işlevleri bulunmaktadır. Öfkenin olumlu işlevlerini aşağıdaki şekilde sıralamıştır (Novaco, 1975; Şahin, 2005).

- Kişiyi içsel güç verir ve moral motivasyonunu artırır.
- Duyguların aşırı tepkiye yol açacak şekilde içtepisel davranışlara yol açmasını önler.
- Başkalarına yönelik içimizdeki olumsuz duyguların dışarıya aktarılmasını kolaylaştırır.
- Dışa yönelik çatışmalardan oluşan kaygıya karşı egoyu bu tehditlere karşı korumaya alır.
- Zarar verecek süregelen uyarıların etkinliğini azaltarak olumsuz duyguların yaşanmasına engel olur.
- Kişiyi zarar verecek tehditlere karşı uyarır.

Fidan (2002) ise öfkeyi kişinin kişisel sınırlarını koruma ve kendi hataları düzeltmeye yönelik itici güç işlevi olarak görmektedir.

2.3.3.Öfkenin Boyutları

Öfke ile ilgili yapılan çalışmalar ve araştırmalar sonucunda öfkenin fiziksel, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç boyutu olduğunu ortaya çıkarmıştır (Kısaç, 1997). Bu bölümde öfkenin fiziksel, bilişsel ve davranışsal boyutuyla ilgili açıklamalar yer almıştır.

2.3.3.1.Öfkenin Fiziksel Boyutu

Araştırma sonuçlarında adrenalin ve noradrenalin hormonların birleşiminin öfkeye sebep olduğu belirtilmektedir. Öfke anında kan basıncında yükselme, kalp atışın da hızlanma, kaş kasların çatılması, vücutta kızarma, hazımsızlık, tikler, yüz ifadesinin sertleşmesi, sık nefes alıp verme, yumruk sıkma, çabuk ağlama, gözlerin açılması, dişlerin sıkılması ve bağırma gibi fiziksel belirtiler görülmektedir (Gülveren, 2008; Nazik, 2003).

2.3.3.2.Öfkenin Bilişsel Boyutu

Öfkenin fiziksel belirtilerinden sonra olaya yüklediği anlamlar, yorumlar, olayın çağrıştırdıkları gibi bilişsel anlamlar öfkenin yoğunluğunu ve devamlılığını etkilemektedir. Sonuç olarak öfkeyi ortaya çıkaran olayı ve uyarıcıyı nasıl algıladığı, yorumladığını gösteren bilişsel etkenlerdir (Uslu, 2004).

2.3.3.3.Öfkenin Davranışsal Boyutu

Öfke anında birey, uyarının türü ve bilişsel öğelere göre farklı tepkiler vermektedir. Bu tepkiler olumsuz sonuçlar doğurabileceği gibi kişinin yaşantısına olumlu yönde etkileyecek yönleri de bulunmaktadır (Gülveren, 2008). Öfke, karşıdakini küçük düşürücü, alay edici, aşağılayıcı, hakaret edici gibi sözlü saldırgan davranışlar veya karşısındakine fiziksel şiddet uygulayabilecek farklı davranış şekilleri halinde gösterilmektedir (Köknel, 2005).

2.3.4. Ergenlik Dönemi ve Öfke

Birey var olduğu andan öldüğü ana kadar birbirinden farklı psikolojik ve fizyolojik özellikleri barındıran gelişim evrelerinden geçer. Bu evreleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak zordur. Ergenlik dönemi bireyin psikolojik ve fizyolojik değişikliklerle beraber kimliğini bulma ve toplum içindeki rollerini kazanmaya

başladığı dönemdir. Birey olarak kendini kanıtlamak istemesi ve yeni deneyimleri edinmek istemesiyle beraber sorunlar da ortaya çıkar. Toplumun ergenlik döneminde gençlere yönelik geliştirdikleri tutum ve davranışları onların yaşamları üzerinde olumlu veya olumsuz yönde etkileri olmaktadır (Koç, 2004; Tambağ ve Öz, 2005).

Ergenlik dönemi Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 10-19 yaş aralığı olarak nitelendirilmektedir. Bireyin fiziksel, cinsel ve psikososyal anlamda olgunlaştığı bu dönemde ergenlerde duygusal iniş ve çıkışlar çok yaşanmaktadır (Şahin ve Özçelik, 2016). Duygusal iniş çıkışlar aile içinde sorunlara yol açmaktadır. Bu ani duygusal değişimler ergenlerde öfke patlamalarına yol açabilmektedir (Öztürk, 2008).

Ergen, bu dönemde bedenindeki hızlı fiziksel ve ruhsal değişimlere uyum sağlamak, hormonal değişimlerden kaynaklı dürtülerini de kontrol etmek zorundadır. Kişilerarası ilişkilerdeki tecrübesizliğinden kaynaklı yaşadığı sorunları ailesine ve arkadaşlarına öfke patlamaları şeklinde yansıtabilir. Bu süreçte ailenin ve çevresindekilerin ergene göstereceği tutum ve davranışlar ergenin duygusal tepkilerini yani öfke ifade biçimini ve öfkenin şiddetini şekillendirir (Adana ve Arslantaş, 2011).

2.3.5. Öfkenin Kuramsal Açıklamaları

Geçmişten günümüze kadar öfke ile ilgili pek çok araştırma yapılmış ve araştırmalar sonucunda bazı kuramsal yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu bölümde öfke ile ilgili farklı kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir.

2.3.5.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, öfkenin temelini merkezi sinir sisteminin işleyişindeki bozukluklar olarak görmektedir. Beyindeki öfkeden sorumlu olan amigdalar bulunmaktadır. Beyindeki amigdalar ve inferior kısımlarının hasarlanması öfke ve saldırganlığa yol açmaktadır. Beyindeki acı, kızgınlık ve öfke gibi duygular oluşturan biyokimyasal yapılar mevcuttur. Bunlar sinir sistemi ve hormonlarla hareket etmektedir. Otonom

sinir sisteminin harekete geçmesi ve hormonların salgılanması öfke duygusunu ortaya çıkarmakta, hormonların salgılanma düzeyi ise öfkenin şiddetini şekillendirmektedir (Gülveren, 2008).

2.3.5.2. Psikanalitik Kuram

Öfke ve saldırganlık doğuştan kalıtım yoluyla gelen öğrenme süreçlerinden bağımsız ruhsal bir güç olarak ifade edilmektedir (Gençtan, 2004). Yaşamın sürdürülmesinde iki temel içgüdü bulunmaktadır. Bunlar yaşamı devam ettirmek amacıyla açlık susuzluk ve cinsellik gibi yaşam içgüdüsü, diğeri ise ölüm içgüdüsünden kaynaklı saldırganlık davranışlarıdır. Kişi haz alma duygusu engellendiğinde öfke ve saldırganlık davranışlarını sergileyebilmektedir (Calvin, 2016).Psikanalitik kuram öfke nedeni olarak ifade edilmeyen ve bilinçdışında tutulan duygular olarak görmektedir. Bu duygular sağlıklı bir şekilde ifade edilmediğinde biriken bu enerji kişide gerginliğe yol açmaktadır. Bu gerginliğin sonucunda yıkıcı sonuçlara yol açan kontrolsüz öfke patlamaları meydana gelmektedir. Ayrıca bastırılan duyguların yok olmadığı ve beklenmeyen anlarda farklı şekillerde ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir (Tambağ ve Öz, 2005).

2.3.5.3. Bilişsel Davranışçı Kuram

Bilişsel kuramda öfkenin temelinde bilişsel süreçler vardır. Günlük yaşantımızda karşımıza çıkan olaylar öfke gibi duygusal tepkilere yol açabilmektedir. Bu tepkileri belirleyen kişinin olaylara yüklediği anlamlardan kaynaklanmaktadır. Davranışçı kuram ise tamamen uyarıcı tepki kapsamında ele almış olup bireylere karşı yapılan uyarıcılara karşı gösterilen tepki olarak anlamlandırmaktadır. Bu anlamı belirleyen ise kişinin yaşadığı çevreden edindiği öğrenmelerdir (Altıntaş ve Gültekin, 2005). Bilişsel davranışçı kuram ise öfkeyi, düşünceler ve davranışların birbirini etkileyerek oluşturdukları bilişsel kökenli duygusal durum olarak tanımlanmaktadır. Akla aykırı inançlar, beklentiler ve iç konuşmalar, engellemeler öfkeye yol açmaktadır. Haksızlığa uğrama ve tehdit, algılandığında duygusal bir tepki olan öfke duygusu

ortaya çıkmaktadır. Bu tepkinin şekillenmesinde bilişsel yapılandırma önemlidir (Balkaya, 2001; Şahin, 2004; Tambağ ve Öz, 2005). Öfkenin ifade edilmesinde çevreden öğrendiği öfkeyi algılama ve ifade tarzı çok önemlidir. Bu nedenle aile içindeki öfke ifade tarzlarının sağlıklı ifade edilmesi çocuğun da öfkesini sağlıklı bir şekilde ifade etmesini sağlayacağını ifade etmektedir (Dökmen, 2008).

Akılcı duygusal davranış kuramı insanı bütünlük içinde ele almakta, insanı psikolojik, biyolojik ve sosyal bütünlük içinde duygu ve davranışlarının oluştuğunu ifade etmektedir. Kişinin inancı, düşünceleri ve varsayımları duygu ve davranışlarını etkilemektedir. Kişi olayları yüklediği anlamlar ve gerçekçi olmayan akılcı düşünme biçimleri kişinin öfkelenmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle sağlıklı bir düşünme tarzı oluşturularak öfke duygularını daha kabul edilebilir halde ifade etmesi sağlanmalıdır (Zorlu, 2017).

2.3.5.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramının kurucusu Bandura'ya göre kişi duygusal tepkileri iki şekilde öğrenmektedir. Birincisi gözlem yoluyla öğrenme diğeri ise yaşantısal deneyimlerinden kaynaklı öğrenmelerdir. Duygusal tepkilerde gelen geri bildirimler ve çevrenin geri tepkileri davranışın sürekli hale dönüşüp dönüşmemesinde etkili olmaktadır. Kişinin hedefine ulaşma, kendisine yönelik tehditlerin ortadan kaldırma ve çevresine kendisini kabullendirme gibi nedenler öfke ifade tarzının şekillenmesi ve sürekliliğinde etkili olmaktadır (Baltaş, 2008).

2.3.6.Öfke Türleri

Evrensel bir duygu olan öfke insanlarda durumluk ve sürekli olmak üzere iki biçimde görülmektedir. Bu bölümde durumluk ve sürekli öfke ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

2.3.6.1.Durumluk ve Sürekli Öfke

Öfkenin yaşanma sıklığına göre durumluk ve sürekli öfke olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Durumluk öfke çevredeki uyaranların değişmesi sonucu veya engellenme, haksızlık karşısında sıklıkla ortaya çıkabilen ani öfke türüdür (Özmen, 2004). Sürekli öfke ise “*Öfkeye eğilimli olma durumu*” olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir engellenme durumunda kolayca ortaya çıkabilmekte ve normal bir tepki olarak algılanmaktadır (Önem, 2010). Durumsal öfkenin hangi sıklıkta yaşandığını, bireyin kendisini nasıl hissettiğini ve ne düzeyde öfke yaşadığını ifade etmektedir (Atkıncı, 2009; Bal, 2019). Sürekli öfkeli kişiler öfkelerini kontrol etmekte zorlanmakta ve düşmanlık, kin, nefret, pişmanlık, üzüntü ve saldırganlık gibi olumsuz duygular yoğun yaşanmaktadır. Sürekli öfke halinde uyku problemleri, yemek yememe gibi fiziksel rahatsızlıklara yol açarak kişinin bağışıklığının zayıflamasına sebep olur (Kocaman, 2018).

2.3.7. Öfke İfade Tarzları

Duyguların ifade edilmesi ve ifade edilen duyguların sağlıklı bir şekilde ifade edilmesi çok önemlidir. İnsanlarda düşünce, değerler inançlar gibi konularda farklılıklar olurken duygular herkeste benzer olarak görülmektedir. İnsanlarda öfke duygusu benzer olmasına rağmen öfkenin ifade tarzı kişiden kişiye değişmektedir. Kişinin yetiştiği ailesi, çevresi, eğitim durumu, yaşı, cinsiyeti ve kişilik yapısı gibi etkenler öfke anındaki ifade tarzını etkilemektedir. Toplumda öfke denilince akla olumsuz bir duygu olarak akla gelmekte ve şiddet, saldırganlıkla ilişkilendirilmektedir. Ancak öfkenin üç farklı ifade tarzı bulunmaktadır. Bunlar öfkenin içe yönelmesi, öfkenin dışa yönelmesi ve kontrollü öfke ifade tarzı olarak sınıflandırılmaktadır (Şahin, 1997; Gençtan, 2004).

2.3.7.1. İe Yönelik Öfke

İnsanın doğasında var olan tüm duygular gibi öfke duygusunun da belirli işlevleri bulunmaktadır. İşlevini yerine getiremeyen öfke kişinin kendisine yönelmektedir. Bireylere kendisine yönelen öfkeyi kabul etmezler. Ancak içe yönelen öfkeyi kabul etmeyen bireylerin öfke duygusu yüz ifadelerine yansımaktadır. İe yönelen öfkeyi uygun ve güvenilir bir yer buluncaya kadar içinde tutmakta, beklenmedik durum ve olaylar karşısında ani öfke patlamalarına, saldırgan davranışlara ve ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu nedenle kişinin öfke duygusunu fark etmesi ve bunu uygun bir şekilde ifade etmesi çok önemlidir. Kapalı toplumlarda yetiştirme tarzlarına bağlı olarak kendi içlerinde geliştirdikleri kurallar nedeniyle yaşadıkları öfkeyi ifade etmekten çekinmektedirler. Bu ifade edilmeyen duygular da ciddi sağlık problemlerine ve kişiler arası iletişimlerde ciddi problemlere yol açabilmektedir. Bu nedenle kişinin öfkesini ifade etmesini engelleyen nedenler konusunda farkındalık oluşturulmalı ve bu duygularını uygun bir yolla ifade etmesi sağlanmalıdır (Özmen, 2006).

2.3.7.2. Dışa Yönelik Öfke

Kişinin öfkesini sözel olarak ifade etmesi veya saldırgan davranış şeklinde ifade ederek öfkeden kaynaklı gerginlikten kurtulma çabasıdır (Albayrak ve Kutlu, 2009). Baskıcı ve ihmalkar aile ortamda yetişen çocuklar kendi iç dünyasında ciddi gerilimler yaşamakta, bu gerilimlerden dolayı mutsuz ve kaygılı olan çocuk bu baskıdan kurtulmak için saldırgan davranışlar sergilemektedir (Baltaş ve Baltaş, 2002).Dışa yöneltilen öfke kişide geçici bir rahatlama sağlamasına rağmen kişilerarası ilişkilerin bozulmasına ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Kocaman, 2017).

2.3.7.3. Kontrollü Öfke

Kişinin yaşadığı olaylar karşısında öfke duygusunu kontrol ederek doğru ve yapıcı bir şekilde ifade etmesi olarak tanımlanmaktadır. Kontrollü öfkede amaç, kendisine ve çevresine zarar vermeyerek duygularını daha kontrollü ve yapıcı şekilde ifade etme becerisi kazanmaktır. Kontrollü öfkede bireyi saldırgan ve şiddet içeren davranışlardan uzak tutmak önemlidir (Kökdemir, 2004; Bilge ve Ünal, 2005).

2.3.8. Öfke ile İlgili Araştırmalar

Bu bölümde genel olarak öfke ile ilgili yapılan araştırmalar hakkında bilgi verilecektir.

Okman (1999), “15-16 yaş aralığındaki ergenlerin öfke ifade tarzıyla kendilik imgesi arasındaki ilişkiyi” araştırmış ve araştırma sonucunda öfke ifade tarzlarının kendilik imgesine göre değiştiğini, olumlu kendilik imgesine arttıkça ergenlerin bastırılmış öfke ve dışa vurulan öfke düzeyinin azaldığını ve öfke kontrol düzeyinin arttığını sonucu bulunmuştur. Yaş faktörüne göre de 15 yaş ergenlerinin sürekli öfke düzeylerinin 16 yaş ergenlerine göre daha yüksek olduğu, öfke ifade tarzları ve sürekli öfkenin cinsiyete göre değişmediği sonuçları bulunmuştur.

Kılıçarslan (2000), “Lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını bazı değişkenler açısından incelemesi” adlı çalışma sonucunda kız öğrencilerin erkeklere göre öfkeyi içte tutma düzeyleri daha yüksek olduğu, algılanan anne ve baba tutumlarının öfkeyi içte tutma ile ilişkisi olduğu bulunmuştur. Ebeveyn tutumlarını demokratik algılayan ergenlerin öfkeyi içte tutma düzeyleri, ebeveynlerini otoriter olarak algılayan ergenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Çakıcı (2002), “Çocuk istismarının öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisi” konulu çalışmasında bütün istismar türlerinde sıklığın artmasıyla öfke ve içe yönelen öfkede anlamlı bir yükseliş olduğu bulunmuştur. Bazı istismar türlerinin artmasıyla

kontrollü öfke düzeyinin düştüğü görülmüştür. Fiziksel istismara maruz kalan çocuklarda saldırgan tavırların arttığını ve öfkelerini kontrol etme becerilerinin zayıfladığı sonucu bulunmuştur.

Cömert (2004), “*Depresif bozukluklarla sürekli öfke ve ifade tarzları arasındaki ilişkiyi*” incelmeye adlı araştırmasında depresif bozukluklarla sürekli öfke arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Depresif bozuklukları olanların öfke düzeyleri daha yüksek olduğunu ve öfkelerini bastırıp içte tuttukları sonucu bulunmuştur.

Yazgan (2007), “*Üniversite öğrencilerinin tolerans düzeyi ile öfke kontrolü arasındaki ilişkiyi inceleme*” araştırma sonucunda sürekli öfke düzeyi ile tolerans düzeyi arasında ters oranda bir ilişki vardır. Tolerans düzeyi yükseldikçe sürekli öfke düzeyi düşmektedir. Tolerans düzeyi yükseldikçe öfkeyi içte tutuma düzeyi ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öfke dışa vurma ile tolerans düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Tolerans düzeyi yükseldikçe öfke dışa vurma düzeyinin düştüğü, tolerans düzeyi yükseldikçe öfke kontrol etme düzeyi de anlamlı olarak yükseldiği sonucu bulunmuştur.

Ata ve arkadaşlarının (2011), “*Üniversite öğrencilerinin problemli internet kullanımı ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelemek*” amacıyla 360 öğrenci üzerinde bir araştırma yapmış ve araştırma sonucunda; problemli internet kullanımı ile sürekli öfke arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu; problemli internet kullanan ve kullanmayanların sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışa puanları arasında anlamlı bir fark olduğu öfke kontrol puanları arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır.

Ayna (2013), “*Ergenlerin sosyal destek düzeyine göre öfke ifade biçimleri ve sürekli öfke düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek*” adlı çalışmasında 712 lise öğrencisiyle çalışma yapılmış ve çalışma sonucunda algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça sürekli öfke düzeyinin düştüğünü; öfke ifade tarzlarıyla algılanan sosyal destek düzeyi arasında da anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Küçükköse (2015), “*Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek*” amacıyla farklı lise türlerinde öğrenim gören 446 öğrenci üzerinde araştırma yapılmış ve araştırma sonucunda öznel iyi oluş düzeyleriyle sürekli öfke içe ve öfke dışı ifade tarzları arasında negatif yönlü düşük düzeyli anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kontrollü öfke ile öznel iyi oluş arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Erdoğan (2015), 15-17 yaş aralığındaki 180 öğrenciyle yapılan araştırma sonucunda içte tutulan öfke, dışı vurulan öfke ve sürekli öfke ile anksiyete düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Sağır (2016), “*Sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarıyla anane baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleme*” adlı çalışma sonucunda anne baba tutumlarıyla öfke düzeyi ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne ve babanın demokratik tutum düzeyi arttıkça ergenlerin sürekli öfke düzeyi ve öfke içte tutma ve dışı vurulan öfke düzeyinin düştüğü, kontrollü öfke düzeyinin arttığı sonucu bulunmuştur. Anne ve baba otoriter, koruyucu/istekçi tutum düzeyi arttıkça sürekli öfke düzeyi, öfkenin içte tutuma düzeyi ve dışı vurma düzeyinin arttığı; kontrollü öfke düzeyinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Avcı ve arkadaşları (2017), “*Çıracılık eğitime devam eden ergenlerle madde kullanım sıklığı, öfke düzeyi öfke ifade tarzı ve bağımlılık şiddetiyle ilişkisi*” adlı çalışma yapmışlar. Araştırma sonucunda öfke düzeyi ve dışarıya yöneltilen öfke ile bağımlılık arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde bir ilişki, içe yöneltilen öfke ile bağımlılık arasında pozitif yönlü orta düzeyde, kontrollü öfke ile bağımlılık düzeyi arasında negatif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Semizoğlu (2018), genç yetişkinlerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarıyla dürtüsellik arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla 100 üniversite öğrencisi üzerinde çalışma yapmış ve çalışma sonucunda öfke düzeyi ile barrat dürtüsellik arasında negatif doğrusal düzeyde bir ilişki, kontrollü öfke ile plan yapmama dürtüsellik

arasında pozitif doğrusal, içe yönelik öfke ile dürtüsellik arasında negatif doğrusal, dışa yönelik öfke ile dürtüsellik tüm boyutları arasında negatif doğrusal anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarıyla dürtüsellik arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu bulunmuştur.

Çelik (2019), İstanbul ilindeki 300 ergen üzerinde, “*Ergenlerin bağlanma stilleriyle öfke ifade tarzı ve anksiyete belirtileri*” adlı araştırma yapmış ve araştırma sonucunda, güvenli bağlanma ile sürekli öfke düzeyi arasında zayıf ve negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulmuştur. Kontrollü öfke ile korkulu bağlanma stili arasında zayıf ve pozitif yönlü; korkulu bağlanma ile öfke içte tutma arasında anlamlı zayıf ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur.

Sağlam (2020), “*Üniversite öğrencileriyle öfke ve öfke ifade tarzlarıyla empati ve affedicilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleme*” adlı araştırma sonucunda sürekli öfke ve empati ve affedicilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öfke ifade tarzı olan öfke içte ve öfke dışta ile empati arasında negatif yönlü bir ilişki, öfke kontrolü ile empati arasında da pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sürekli öfke ve öfke dışta ile affedicilik arasında negatif, öfke kontrolü ile affedicilik arasında da pozitif bir ilişki bulunmuştur. Öfke içte ile affedicilik arasında da negatif yönlü, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde yapılan çalışmanın araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri toplama sürecine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırma lise öğrencilerinin algılanan aile tutumlarının öfke düzeyi ve öfke ifade tarzı arasındaki ilişkiyi farklı değişkenler açısından incelemek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeliyle hazırlanan betimsel bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığı veya değişim düzeyinin belirlenmesidir (Karasar, 2020).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini 2021-2022 eğitim öğretim yılında Erzurum ilinin Hınıs ilçesinde 3 farklı lise türünde öğrenim gören 1801 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubu 3 farklı lise türü olan Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Anadolu Lisesinde öğrenim gören 9,10,11 ve 12.sınıf öğrencileri arasından lise türelerine göre seçkisiz örnekleme yöntemlerinden tabakalı örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Tabakalı örneklem yöntemi evrenin tüm birimlerini kapsayacak şekilde alt gruplara bölerek birbirinden bağımsız olarak seçilen örneklem seçim yöntemidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013). Araştırma sonuçlarının % 95 güvenirliliği açısından en az 300 kişi hedeflenmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Çalışmada 450 öğrenciye ulaşılmıştır. Uygulama sonucunda 425 öğrenci araştırmaya katılmış, verileri değerlendirme aşamasında eksik ve hatalı doldurulan 16 form değerlendirme dışı bırakılarak 409 öğrencinin verileri üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 3.1.Katılımcıların Demografik Değişkenine İlişkin Dağılımı

		N	%
Cinsiyet	Kız	218	53,3
	Erkek	191	46,7
Sınıf	9. Sınıf	105	25,7
	10. Sınıf	115	28,1
	11. Sınıf	108	26,4
	12. Sınıf	81	19,8
Anne-Baba Birliktelik Durumu	Birlikte	392	95,8
	Boşanmış	5	1,2
	Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	2,9
	Okur-Yazar Değil	133	32,5
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar	64	15,6
	İlköğretim	190	46,5
	Lise	20	4,9
	Lisans/Lisansüstü	2	,5
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	21	5,1
	Okur-Yazar	35	8,6
	İlköğretim	231	56,5
	Lise	102	24,9
Kardeş Sayısı	Lisans/Lisansüstü	20	4,9
	Kardeşim Yok	3	,7
	1 Kardeş	11	2,7
	2 Kardeş	46	11,2
Aile Türü	3 Kardeş	76	18,6
	4 Kardeş	94	23,0
	5 Kardeş ve Üstü	179	43,8
	Çekirdek Aile	337	82,4
Yaşanılan Yer	Geniş Aile	72	17,6
	Köy	269	65,8
	İlçe Merkezi	140	34,2
	0-2000 TL	176	43,0
Aylık Ortalama Gelir	2001-4000 TL	138	33,7
	4001-6000 TL	55	13,4
	6001-8000 TL	26	6,4
	8001 TL ve üzeri	14	3,4
Okul Döneminde Kalınan Yer	Ailemin Yanında	309	75,6
	Okul Yurdu/Pansiyon	100	24,4
Pansiyonda Kalma Süresi	0-1 Yıl	24	5,9
	1-2 Yıl	12	2,9
	2-3 Yıl	10	2,4
	3-4 Yıl	54	13,2
Okul Türü	Anadolu Lisesi	146	35,7
	Meslek Lisesi	161	39,4
	İmam Hatip Lisesi	102	24,9

Yapılan araştırmaya toplam 409 kişi katılmıştır. Katılımcılardan 218 kişi kız (%53,3), 191 kişi erkektir (%46,7). 105 kişi 9.sınıf (%25,7), 115 kişi 10.sınıf (%28,1), 108 kişi 11.sınıf (%26,4), 81 kişi ise 12.sınıf (%19,8) öğrencisidir. 392 kişinin anne-babası birlikteyken (%95,8), 5 kişinin anne-babası boşanmış (%1,2), 12 kişinin anne veya babası vefat etmiştir (%2,9).

133 kişinin annesi okur-yazar değilken (%32,5), 64 kişinin annesi okur-yazar (%15,6), 190 kişinin annesi ilköğretim (%46,5), 20 kişinin annesi lise (%4,9), 2 kişinin annesi ise lisans/lisansüstü mezunudur (%5). 21 kişinin babası okur-yazar değilken (%5,1), 35 kişinin babası okur-yazar (%8,6), 231 kişinin babası ilköğretim (%56,5), 102 kişinin babası lise (%24,9), 20 kişinin babası ise lisans/lisansüstü mezunudur (%4,9).

3 kişinin kardeşi yokken (%7), 11 kişinin 1 kardeşi (%2,7), 46 kişinin 2 kardeşi (%11,2), 76 kişinin 3 kardeşi (%18,6), 94 kişinin 4 kardeşi (%23), 179 kişinin ise 5 ve daha fazla kardeşi vardır (%43,8). 337 kişi çekirdek ailesiyle yaşarken (%82,4), 72 kişi geniş ailede yaşamaktadır (%17,6). 269 kişi köyde (%65,8), 140 kişi ilçe merkezinde yaşamaktadır (%34,2). 176 kişinin ailesinin aylık ortalama geliri 0-2000 TL (%43), 138 kişinin ailesinin aylık ortalama geliri 2001-4000 TL (%33,7), 55 kişinin ailesinin aylık ortalama geliri 4001-6000 TL (%13,4), 26 kişinin ailesinin aylık ortalama geliri 6001-8000 TL (%6,4), 14 kişinin ailesinin aylık ortalama geliri ise 8001 TL ve üzerindedir (%3,4).

309 kişi okul döneminde ailesinin yanında kalırken (%75,6), 100 kişi ise okul yurdu/pansiyonda kalmaktadır (%24,4). 24 kişi 0-1 yıldır pansiyonda kalırken (%5,9), 12 kişi 1-2 yıldır (%2,9), 10 kişi 2-3 yıldır (%2,4), 54 kişi ise 3-4 yıldır pansiyonda kalmaktadır (%13,2). Katılımcılardan 146 kişi anadolu lisesi (%35,7), 161 kişi meslek lisesi (%39,4), 102 kişi ise imam hatip lisesi öğrencisidir (%24,9).

3.3.Verİ Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Anne-Baba Tutum Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerle ilgili açıklamalar aşağıda açıklanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından hazırlanmış olup araştırmaya katılan öğrenciler hakkında cinsiyet, sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, anne ve baba öğrenim durumu, kardeş sayısı, yaşadığı aile yapısı, yaşadığı yer, ailenin gelir durumu, okul döneminde nerde kaldığı ve okuduğu okul türü ile ilgili bilgiler yer almıştır. Öğrencilerle ilgili toplanan kişisel veriler anne baba tutumları ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarıyla ilgili boyutlar açısından incelenecektir.

3.3.2. Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Anne-Baba Tutum Ölçeği, Lamborn ve arkadaşları (1991) tarafından çocuklara yönelik tepkilerden yola çıkılarak geliştirilmiştir. Yılmaz (2000) tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılan ABTÖ ölçeği; kabul-ilgi, kontrol-denetleme ve psikolojik özerklik olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. 26 sorudan oluşan ölçeğin 9 maddesi kabul-ilgi boyutunu, 8 maddesi kontrol-denetleme boyutunu ve 9 maddesi ise psikolojik özerklik boyutunu ölçmektedir. Kabul-ilgi boyutu, çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını; kontrol-denetleme boyutu, çocukların ebeveynlerini ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını, psikolojik özerklik boyutu ise; anne babanın çocuğa demokratik tutumu uygulama düzeyi ve çocuğun bireyselliğini ne derece cesaretlendirdiği algısını içermektedir. Kabul- ilgi ile psikolojik özerklik boyutlarında sorular 4 dereceli, kontrol ve denetleme boyutunun ilk iki sorusu 7 dereceli, diğer maddeleri ise 3 dereceli seçenekler içermektedir. Ölçeğin 19. maddeye kadar olan tek numaralı 9 maddesi (1,3,5,7,9,11,13,15,17) kabul-ilgi boyutunu oluşturmakta ve düz puanlanmaktadır. Çift numaralı maddeler ise (2,6,8,1,12,14,16,18) kontrol-denetleme boyutunu oluşturmakta ve ters puanlama yapılırken 12. madde düz puanlama yapılmaktadır. Alınan yüksek puanlar, kontrol-denetleme ve kabul-ilgi boyutlarında algılanmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Psikolojik özerklik boyutu ise (19,20,21,22,23,24,25,26) tersten puanlama yapılmaktadır. Alınan puanlar ana-babanın demokratik tutum sergileme derecesini, çocuğun bireysellik düzeyini ve anne babanın çocuğunu cesaretlendirme derecesini ifade etmektedir.

Ölçekte yer alan kontrol denetleme ve kabul ilgi boyutu ortanca değerleri üzerinden de anne baba tutumlarıyla ilgili veri elde edilmektedir. Kabul-ilgi ve kontrol-denetleme boyutlarında ortancanın üzerinde puan alındığında demokratik anne baba tutumunu, ortancanın altında puan alındığında ise izin verici-ihmkar anne baba tutumunu kabul edilmektedir. Kabul-ilgi boyutunda ortancanın altında ve denetleme boyutunda ortanca üzerinde puan alındığında otoriter anne baba tutumu, kabul-ilgi boyutunda ortanca üzerinde ve denetleme boyutunda ortancanın altında puan alındığında ise izin verici-hoşgörülü anne baba tutumu olarak kabul edilmektedir. Ölçeğin güvenirlik ve içtutarlık katsayıları; kabul-ilgi boyutu 0,82 ve 0,70, kontrol-denetleme boyutu 0,88 ve 0,69, psikolojik özerklik alt boyutuysa 0,76 ve 0,66 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2000).

3.3.3.Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ)

Sürekli Öfke ve Öfke ifade Tarzı Ölçeği Spilberger ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilmiştir. Ergen ve yetişkinlere uygulanabilen ölçek, Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu ölçek; sürekli öfke, öfke-içte, öfke-dışa ve öfke kontrol alt boyutlarından oluşmaktadır. Toplam 34 maddeden oluşan ölçeğin ilk 10 maddesi sürekli öfkeyi kalan 24 madde ise bireyin öfkeyi ifade tarzlarını ölçmektedir. Sürekli öfke puanının yüksek olması öfke düzeyinin yüksek olduğunu ifade eder. Sürekli öfke puanlamasında en düşük 10 ve en yüksek 40 puan alınabilmektedir. Öfke ifade tarzı alt boyutlarından öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol boyutlarında 8'er soru bulunmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler 1-4 puan aralığında değişen likert tipi puanlama yapılmaktadır. Öfke ifade tarzı alt boyutlarında toplamda alınabilecek puan aralığı 8-32 arasındadır. 12,17,19,22,24,29,32,33 numaralı sorular öfke dışta boyutunu; 13,15,16,20,23,26,27,31 numaralı sorular öfke içte boyutunu ve 11,14,18,21,25,28,30 ve 34 numaralı sorular ise öfke kontrol boyutunu ölçmektedir. Öfke dışta alt boyutunda alınan yüksek puanlar öfkenin kolayca ifade edildiğini, öfke içte alt boyutunda alınan puanlar öfkenin ne düzeyde bastırıldığını ve öfke kontrol alt boyutunda alınan yüksek puanlar ise öfkesini ne düzeyde kontrol edebildiğini göstermektedir (Özer, 1994).

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları sonucunda Sürekli Öfke 0,78-0,90, Öfke Kontrolü 0,80-0,90, Öfke İçte 0,58-0,76, Öfke Dışta ise 0,69-0,91 aralığında değiştiği görülmektedir (Özer, 1994).

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri; 2021-2022 eğitim öğretim yılı mart ayında Erzurum ili Hınıs ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı üç farklı lise türü olan 5 lisede öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiştir.

Araştırma verilerini toplamak amacıyla Etik Kurul Muafiyeti yazısı alınmıştır. Veri toplamak amacıyla anketleri uygulayabilmek için Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü aracılığıyla Erzurum Valiliğine gerekli izin işlemleri için başvuru yapılmış ve 25.01.2022 tarih ve 42035973 sayılı ölçek uygulama izin onayı alınmıştır.

Veri toplamak amacıyla il milli eğitim müdürlüğü aracılığıyla yazılı izin okul idarelerine gönderilmiştir. Veri toplama süreciyle ilgili anketi uygulayacak okul idarecilerine ve öğretmenlerine araştırmanın amacı ve veri toplama araçları hakkında online olarak gerekli bilgilendirme yapılmıştır.

Veri toplayacak uygulayıcı öğretmenler tarafından 7-8 mart tarihlerinde sınıflardan rastgele öğrenciler seçilmiş ve seçilen öğrencilere veli izin formları dağıtılmıştır. 9-16 mart tarihleri arasında öğrencilerden veli izin formları toplanmış ve velisi tarafından izin verilen öğrencilere 16-20 mart tarihleri arasında öğretmenler tarafından okul idarelerince uygun görülen ders saatlerinde anketler uygulanmıştır. Uygulama öncesi öğretmenler tarafından öğrencilere araştırmanın amacı ve ölçeklerin nasıl doldurulacağı konusunda bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük ilkesine dayalı olduğu ve araştırmaya katılmak istemeyen öğrencilerin istediği zaman vazgeçebilecekleri öğretmenleri tarafından ifade edilmiştir. Araştırmadan elde edilen cevapların gizli kalacağı, sadece araştırma amacıyla kullanılacağı, öğrencilerin verecekleri cevapların doğru ve samimi olmasının

çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından önemli olduğu konusunda bilgilendirilmiştir. Öğrencilere kimlik bilgilerinin gizli kalacağı konusunda bilgi verilerek uygulama yapılmıştır. Öğrenciler tarafından anketler 15-20 dakika aralığında doldurulmuştur.

3.5. Veri Analizi

Araştırmaya katılan bireylerden elde edilen veriler SPSS 21 paket programıyla analiz edilmiştir. İlk olarak verilerin Kolmogorov-Smirnov testi ile normallik değerleri hesaplanmış ve normal dağılım elde edildikten sonra parametrik testlerin kullanımına karar verilmiştir. Demografik değişkenlerin ölçek puanlarıyla karşılaştırılmasında Bağımsız Gruplar T testi ile Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) testi kullanılmıştır. Bağımsız gruplar T testi, birbirinden bağımsız iki örneklem grubu arasındaki farkın manidarlığını test etmek amacıyla kullanılan parametrik bir tekniktir. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ise araştırmada bağımlı değişken üzerinde etkisi incelenen tek bir bağımsız değişkeni olduğu durumlarda kullanılan parametrik bir testtir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2020). Hipotezleri test etmek içinse Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Pearson Korelasyon analizi aralıklı ya da oran ölçeğinde iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi açıklamak üzere kullanılan bir yöntemdir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2020).

Sonuçlar % 95 güven aralığında, $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde ve $p < 0,01$ ileri anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada bulgular kısmında; kabul-ilgi, kontrol-denetleme ve psikolojik özerklik alt boyutlarıyla ilgili değerlendirmeler yapılmış olup, yorum ve tartışma kısmında kabul-ilgi, kontrol-denetleme alt boyutlarıyla ilgili ortanca değer üzerinden otoriter, demokratik, izin verici-hoşgörülü ve izin verici-ihmkar boyutlarıyla ilgili değerlendirme yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların, ölçeklere ait tanımlayıcı istatistik sonuçlarına, demografik forma göre ölçek puanlarına ve korelasyon analizine yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Alt Boyutların Ortalama Puan, Standart Sapma, Minimum, Maximum, Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Ölçekler	Alt Boyutlar	Ort	SS	Min	Mak	Çarpıklık	Basıklık
ABTÖ	Kabul/İlgi	29,24	3,81	16,00	36,00	-,822	,899
	Psikolojik Özerklik	22,00	4,51	10,00	32,00	-,172	-,208
	Kontrol/Denetleme	28,22	3,15	16,00	32,00	-1,154	1,483
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	20,68	7,19	10,00	40,00	,332	-,623
	Öfke İçte	16,85	4,70	8,00	31,00	-,172	-,546
	Öfke Dışa	16,50	4,76	8,00	30,00	,551	-,170
	Öfke Kontrol	18,95	5,68	9,00	32,00	,371	-,610

ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; p<.05, p<.01**

Tablo 4.1’de ölçekler ve ölçeklerin alt boyutlarından alınan ortalama değere, standart sapmaya, minimum ve maksimum değerler ile çarpıklık ve basıklık değerlerine yer verilmiştir. Yapılan normallik testi ve çarpıklık-basıklık değerleri sonucunda verilerin +2,-2 arasında olduğu ve dağılımın normal kabul edileceği görülmektedir (George ve Mallery, 2010).

Tablo 4.2. Anne-Baba Tutumu ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7
1 Kabul İlgi	1						
2 Psikolojik Özerklik	0,015	1					
3 Kontrol-Denetim	,165**	0,081	1				
4 Sürekli öfke	-,163**	-0,070	-,354**	1			
5 Öfke Dışta	-,225**	-0,045	-,177**	,502**	1		
6 Öfke Kontrol	,306**	0,032	,214**	-,242**	-,336**	1	
7 Öfke İçte	-,307**	0,028	-,116*	,285**	,396**	-,279**	1

Tablo 4.2’de anne-baba tutumu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki Pearson Korelasyon analizine yer verilmiştir. Buna göre anne-baba tutumu alt boyutlarından olan Kabul-İlgi ile Sürekli Öfke ($r=-,163$; $p<,05$), Öfke İçte ($r=-,307$;

$p < ,05$), Öfke Dışta ($r = -,225$; $p < ,05$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Kabul/İlgi ile Öfke Kontrolü arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = ,206$; $p < ,05$).

Anne-baba tutumu alt boyutlarından olan Psikolojik Özerklik ile Sürekli Öfke ($r = -,070$; $p > ,05$), Öfke İçte ($r = ,028$; $p > ,05$), Öfke Dışta ($r = -,045$; $p > ,05$) ve ile Öfke Kontrolü ($r = ,032$; $p > ,05$) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Anne-baba tutumu alt boyutlarından olan Kontrol-Denetleme ile Sürekli Öfke ($r = -,354$; $p < ,05$), Öfke İçte ($r = -,116$; $p < ,05$), Öfke Dışta ($r = -,177$; $p < ,05$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Kontrol-Denetleme ile Öfke Kontrolü arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = ,214$; $p < ,05$).

Tablo 4.3. Anne-Baba Tutum Dağılımlarının İncelenmesi

Anne-Baba Tutumu	N	%
Demokratik Tutum	88	21,5
İhmalkar Tutum	141	34,5
Otoriter Tutum	92	22,5
Aşırı Hoşgörülü Tutum	88	21,5

Tablo 4.3'te katılımcıların Anne-Baba Tutum Ölçeği'nden aldıkları puanlarda ortanca değerler doğrultusunda anne-baba tutumları belirlenmiştir. Buna göre katılımcılardan 88 kişi ailesinin demokratik tutuma (%21,5) sahip olduğunu belirtirken, 141 kişi ihmalkar tutuma (%34,5), 92 kişi otoriter tutuma (%22,5), 88 kişi ise aşırı hoşgörülü tutuma (%21,5)sahip olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.4.ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Cinsiyet	N	Ort	SS	t	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	Kız	218	29,45	3,90	1,202	,230
		Erkek	191	29,00	3,70		
	Psikolojik Özerklik	Kız	218	21,74	4,47	-1,265	,206
		Erkek	191	22,30	4,54		
	Kontrol/Denetleme	Kız	218	28,36	3,10	,944	,346
		Erkek	191	28,06	3,22		
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	Kız	218	21,03	7,57	1,059	,290
		Erkek	191	20,28	6,74		
	Öfke İçte	Kız	218	16,49	4,84	-1,690	,092
		Erkek	191	17,27	4,51		
	Öfke Dışa	Kız	218	16,26	4,68	-1,065	,287
		Erkek	191	16,76	4,86		
	Öfke Kontrol	Kız	218	19,38	5,66	1,637	,102
		Erkek	191	18,46	5,69		

ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; p<.05, p<.01**

Tablo 4.4'te cinsiyet değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Bağımsız Gruplar T testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul-İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.5. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Sınıf	N	Ort	SS	F	p	Fark
ABTÖ	Kabul/İlgi	9. Sınıf	105	29,57	3,56	1,534	,205	
		10. Sınıf	115	28,61	4,23			
		11. Sınıf	108	29,37	3,71			
		12. Sınıf	81	29,54	3,61			
	Psikolojik Özerklik	9. Sınıf	105	22,10	4,46	,611	,608	
		10. Sınıf	115	21,91	4,33			
		11. Sınıf	108	21,63	4,70			
		12. Sınıf	81	22,51	4,60			
	Kontrol/Denetleme	9. Sınıf	105	28,06	3,68	1,657	,176	
		10. Sınıf	115	28,51	2,96			
		11. Sınıf	108	27,76	3,13			
		12. Sınıf	81	28,63	2,63			
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	9. Sınıf	105	20,93	7,42	,595	,618	
		10. Sınıf	115	21,17	7,18			
		11. Sınıf	108	20,56	7,46			
		12. Sınıf	81	19,84	6,57			
	Öfke İçte	9. Sınıf	105	16,58	4,98	6,109	,000**	2,3>4
		10. Sınıf	115	17,33	4,35			
		11. Sınıf	108	17,90	4,56			
		12. Sınıf	81	15,14	4,58			
	Öfke Dışa	9. Sınıf	105	16,12	4,96	1,416	,238	
		10. Sınıf	115	16,37	4,23			
		11. Sınıf	108	17,29	4,98			
		12. Sınıf	81	16,11	4,89			
	Öfke Kontrol	9. Sınıf	105	17,94	5,96	3,432	,017*	4>1
		10. Sınıf	115	18,69	5,27			
		11. Sınıf	108	19,00	5,57			
		12. Sınıf	81	20,57	5,79			

*ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

*1:9.sınıf, 2:10.sınıf, 3:11.sınıf, 4:12.sınıf; *p<,05; **p<,01

Tablo 4.5'te sınıf düzeyi değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul/İlgi, Psikolojik zerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli fke ve fke Dışa alt boyutlarında sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Sınıf düzeyine göre fke İçte alt boyutundan alınan puanlar anlamlı farklılık göstermektedir. 9, 10, 11 ve 12. sınıflar arasında öfke içte alt boyutunda anlamlı farklılığı belirlemek için İleri analizler (Post-Hoc) gerçekleştirilmiştir. Varyanslar homojen dağıldığı için gerçekleştirilen Tukey testi sonucunda 10 ve 11. sınıf ğrencilerinin öfke içte ortalama puanlarının, 12. sınıf öğrencilerine göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu belirlenmiştir ($F_{(3-405)} = 6,109$; $p < ,05$).

Sınıf düzeyine göre fke Kontrol alt boyutundan alınan puanlar anlamlı farklılık göstermektedir. 9, 10, 11 ve 12. sınıflar arasında öfke kontrol alt boyutunda anlamlı farklılığı belirlemek için İleri analizler (Post-Hoc) gerçekleştirilmiştir. Varyanslar homojen dağıldığı için gerçekleştirilen Tukey testi sonucunda 12. sınıf ğrencilerinin öfke kontrol ortalama puanlarının, 9. sınıf öğrencilerine göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu belirlenmiştir ($F_{(3-405)} = 3,432$; $p < ,05$).

Tablo 4.6. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Anne-Baba Birliktelik	N	Ort	SS	F	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	Birlikte	392	29,24	3,80	1,142	,320
		Boşanmış	5	31,40	1,82		
		Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	28,33	4,66		
	Psikolojik Özerklik	Birlikte	392	22,02	4,52	,419	,658
		Boşanmış	5	20,20	3,90		
		Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	22,25	4,61		
	Kontrol/ Denetleme	Birlikte	392	28,22	3,15	,052	,949
		Boşanmış	5	27,80	2,86		
		Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	28,33	3,68		
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	Birlikte	392	20,70	7,24	,416	,660
		Boşanmış	5	22,60	7,57		
		Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	19,25	5,82		
	Öfke İçte	Birlikte	392	16,90	4,70	,592	,554
		Boşanmış	5	14,80	3,03		
		Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	16,25	5,53		
	Öfke Dışa	Birlikte	392	16,59	4,78	1,905	,150
		Boşanmış	5	14,20	4,66		
		Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	14,33	3,73		
	Öfke Kontrol	Birlikte	392	18,93	5,67	,123	,884
		Boşanmış	5	18,80	6,94		
		Anne veya Baba Vefat Etmiş	12	19,75	6,06		

ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; p<.05, p<.01**

Tablo 4.6’da anne-baba birliktelik durumu değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul-İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında anne-baba birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.7. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Anne Eğitim Düzeyi	N	Ort	SS	F	p	Fark
ABTÖ	Kabul/İlgi	Okur-Yazar Değil	133	29,35	3,76	1,043	,385	3>1
		Okur-Yazar	64	28,44	4,64			
		İlköğretim	190	29,34	3,49			
		Lise	20	30,10	4,24			
		Lisans/Lisansüstü	2	30,00	2,83			
	Psikolojik Özerklik	Okur-Yazar Değil	133	21,23	4,68	2,496	,042*	
		Okur-Yazar	64	21,59	4,42			
		İlköğretim	190	22,73	4,37			
		Lise	20	21,45	4,01			
		Lisans/Lisansüstü	2	23,00	7,07			
	Kontrol/ Denetleme	Okur-Yazar Değil	133	27,85	3,21	1,590	,176	
		Okur-Yazar	64	27,97	3,13			
		İlköğretim	190	28,63	3,04			
		Lise	20	27,70	3,63			
		Lisans/Lisansüstü	2	27,00	4,24			
	Sürekli Öfke	Okur-Yazar Değil	133	19,51	6,87	2,112	,079	
		Okur-Yazar	64	20,53	6,39			
		İlköğretim	190	21,22	7,57			
		Lise	20	23,30	7,44			
		Lisans/Lisansüstü	2	26,00	2,83			
SÖÖTÖ	Öfke İçte	Okur-Yazar Değil	133	16,65	4,93	,675	,610	
		Okur-Yazar	64	17,11	4,05			
		İlköğretim	190	16,75	4,54			
		Lise	20	18,40	6,16			
		Lisans/Lisansüstü	2	16,50	10,61			
	Öfke Dışa	Okur-Yazar Değil	133	16,19	4,55	,338	,852	
		Okur-Yazar	64	16,56	4,18			
		İlköğretim	190	16,74	5,10			
		Lise	20	15,95	5,03			
		Lisans/Lisansüstü	2	17,00	1,41			
Öfke Kontrol	Okur-Yazar Değil	133	19,33	5,59	,376	,826		
	Okur-Yazar	64	18,47	5,46				
	İlköğretim	190	18,91	5,74				
	Lise	20	18,60	6,85				
	Lisans/Lisansüstü	2	16,50	2,12				

*ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği,

1:Okur-Yazar Değil, 2:Okur-Yazar, 3:İlköğretim, 4:Lise, 5:Lisans/Lisansüstü; *p<,05; **p<,01

Tablo 4.7’de anne eğitim düzeyi değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul-İlgi, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Anne eğitim düzeyine göre Psikolojik Özerklik alt boyutundan alınan puanlar anlamlı farklılık göstermektedir. Okur-Yazar Değil, Okur-Yazar, İlköğretim, Lise ve Lisans/Lisansüstü arasında psikolojik özerklik alt boyutunda farklılığı belirlemek için İleri analizler (Post-Hoc) gerçekleştirilmiştir. Varyanslar homojen dağıldığı için gerçekleştirilen Tukey testi sonucunda annesi ilköğretim mezunu olanların psikolojik özerklik ortalama puanlarının, annesi okur-yazar olmayanlara göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu belirlenmiştir ($F_{(4-404)} = 2,496$; $p < ,05$).

Tablo 4.8. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Baba Eğitim Düzeyi	N	Ort	SS	F	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	Okur-Yazar	133	30,52	3,52	1,183	,318
		Değil	64	29,69	4,32		
		Okur-Yazar	190	29,01	3,86		
		İlköğretim	20	29,18	3,58		
	Psikolojik Özerklik	Lisans/Lisansüstü	2	30,10	3,77	1,510	,198
		Okur-Yazar	133	21,48	5,29		
		Değil	64	22,69	4,07		
		Okur-Yazar	190	21,58	4,51		
	Kontrol/ Denetleme	İlköğretim	20	22,69	4,36	,736	,568
		Lise	2	22,75	4,87		
		Lisans/Lisansüstü	133	28,86	2,89		
		Değil	64	28,49	2,74		
	Sürekli Öfke	Okur-Yazar	190	28,06	3,09	2,055	,086
		İlköğretim	20	28,22	3,33		
		Lise	2	29,00	3,88		
		Lisans/Lisansüstü	133	17,67	7,87		
SÖÖTÖ	Öfke İçte	Okur-Yazar	64	18,77	6,79	,254	,907
		Değil	190	20,77	6,99		
		Okur-Yazar	20	21,64	7,55		
		İlköğretim	2	21,30	6,85		
	Öfke Dışa	Okur-Yazar	133	16,71	5,24	2,118	,078
		Değil	64	16,29	4,53		
		Okur-Yazar	190	16,82	4,60		
		İlköğretim	20	17,04	4,87		
	Öfke Kontrol	Lise	2	17,45	5,15	,662	,619
		Lisans/Lisansüstü	133	14,38	4,72		
		Okur-Yazar	64	16,00	4,72		
		Değil	190	16,69	4,81		
		Okur-Yazar	20	16,99	4,79		
		İlköğretim	2	14,85	3,48		
		Lise	133	20,57	5,59		
		Değil	64	19,06	6,17		
		Okur-Yazar	190	18,76	5,52		
		İlköğretim	20	18,82	5,77		
		Lise	2	19,95	6,53		
		Lisans/Lisansüstü	2	19,95	6,53		

ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; p<.05, p<.01**

Tablo 4.8’de baba eğitim durumu değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul-İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında baba eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.9. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Kardeş Sayısı	N	Ort	SS	F	p	Fark
ABTÖ	Kabul/İlgi	Kardeşim Yok	3	28,00	3,00	1,803	,111	
		1 Kardeş	11	31,18	2,36			
		2 Kardeş	46	30,17	3,55			
		3 Kardeş	76	29,64	3,15			
		4 Kardeş	94	28,82	3,78			
	Psikolojik Özerklik	5 Kardeş ve Üstü	179	28,96	4,16	2,464	,032*	3,4>6
		Kardeşim Yok	3	19,67	6,51			
		1 Kardeş	11	23,82	5,31			
		2 Kardeş	46	23,13	4,13			
		3 Kardeş	76	22,76	3,93			
	Kontrol/ Denetleme	4 Kardeş	94	22,05	4,50	,481	,791	
		5 Kardeş ve Üstü	179	21,29	4,67			
		Kardeşim Yok	3	30,33	1,53			
		1 Kardeş	11	29,09	4,28			
		2 Kardeş	46	28,15	3,39			
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	3 Kardeş	76	28,30	3,12	,522	,760	
		4 Kardeş	94	28,19	3,36			
		5 Kardeş ve Üstü	179	28,13	2,95			
		Kardeşim Yok	3	25,33	3,79			
		1 Kardeş	11	21,00	9,02			
	Öfke İçte	2 Kardeş	46	21,70	7,59	,838	,523	
		3 Kardeş	76	20,55	7,59			
		4 Kardeş	94	20,21	6,98			
		5 Kardeş ve Üstü	179	20,63	6,99			
		Kardeşim Yok	3	19,00	2,65			
	Öfke Dışa	1 Kardeş	11	16,73	4,73	1,444	,208	
		2 Kardeş	46	15,96	4,04			
		3 Kardeş	76	17,51	5,04			
		4 Kardeş	94	16,56	4,86			
		5 Kardeş ve Üstü	179	16,93	4,66			
	Öfke Kontrol	Kardeşim Yok	3	23,00	2,65	,603	,697	
		1 Kardeş	11	15,36	4,25			
		2 Kardeş	46	16,28	4,66			
		3 Kardeş	76	16,05	4,44			
		4 Kardeş	94	16,63	5,07			
		5 Kardeş ve Üstü	179	16,63	4,77			
		Kardeşim Yok	3	16,67	5,51			
		1 Kardeş	11	21,27	6,83			
		2 Kardeş	46	18,52	6,98			
		3 Kardeş	76	18,84	5,99			
		4 Kardeş	94	18,68	5,35			
		5 Kardeş ve Üstü	179	19,15	5,31			

*ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

*1:Kardeşim Yok, 2:1 Kardeş, 3:2 Kardeş, 4:3 Kardeş, 5:4 Kardeş, 6:5 Kardeş ve Üstü; *p<,05; **p<,01

Tablo 4.9’da kardeş sayısı değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul-İlgi, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke

İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında kardeş sayısına göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Kardeş sayısına göre Psikolojik Özerklik alt boyutundan alınan puanlar anlamlı farklılık göstermektedir. Kardeşim yok, 1 kardeş, 2 kardeş, 3 kardeş, 4 kardeş, 5 kardeş ve üstü arasında psikolojik özerklik alt boyutunda farklılığı belirlemek için İleri analizler (Post-Hoc) gerçekleştirilmiştir. Varyanslar homojen dağıldığı için gerçekleştirilen Tukey testi sonucunda 2 ve 3 kardeşi olanların psikolojik özerklik ortalama puanlarının, 5 ve üzerinde kardeşi olanlara göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu belirlenmiştir ($F_{(5-403)} = 2,464$; $p < ,05$).

Tablo 4.10. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Aile Türü Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Yaşantı	N	Ort	SS	t	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	Çekirdek Aile	337	29,32	3,73	,934	,351
		Geniş Aile	72	28,86	4,18		
	Psikolojik Özerklik	Çekirdek Aile	337	21,94	4,55	-,599	,549
		Geniş Aile	72	22,29	4,33		
	Kontrol/Denetleme	Çekirdek Aile	337	28,29	3,16	,940	,348
		Geniş Aile	72	27,90	3,14		
	Sürekli Öfke	Çekirdek Aile	337	20,60	7,13	-,485	,628
		Geniş Aile	72	21,06	7,54		
SÖÖTÖ	Öfke İçte	Çekirdek Aile	337	16,98	4,75	1,144	,253
		Geniş Aile	72	16,28	4,49		
	Öfke Dışa	Çekirdek Aile	337	16,37	4,70	-1,152	,250
		Geniş Aile	72	17,08	5,03		
	Öfke Kontrol	Çekirdek Aile	337	18,96	5,77	,102	,919
		Geniş Aile	72	18,89	5,31		

*ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; $p < .05^*$, $p < .01^{**}$

Tablo 4.10’da aile türü değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Bağımsız Gruplar t testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul-İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında ailede kiminle yaşandığına göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.11. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Yaşanılan Yere Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Yaşanılan Yer	N	Ort	SS	t	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	Köy	269	29,12	3,87	-,877	,381
		İlçe Merkezi	140	29,47	3,71		
	Psikolojik Özerklik	Köy	269	21,86	4,42	-,870	,385
		İlçe Merkezi	140	22,27	4,67		
	Kontrol/Denetleme	Köy	269	28,21	3,06	-,105	,916
		İlçe Merkezi	140	28,24	3,34		
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	Köy	269	20,63	7,29	-,195	,845
		İlçe Merkezi	140	20,78	7,04		
	Öfke İçte	Köy	269	16,60	4,61	-1,521	,129
		İlçe Merkezi	140	17,34	4,86		
	Öfke Dışa	Köy	269	16,67	4,93	1,039	,299
		İlçe Merkezi	140	16,16	4,42		
	Öfke Kontrol	Köy	269	18,95	5,57	,003	,998
		İlçe Merkezi	140	18,95	5,92		

*ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; $p<.05^*$, $p<.01^{**}$

Tablo 4.11’de yaşanılan yer değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Bağımsız grup t testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında yaşanılan yere göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.12. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Aylık Ortalama Gelire Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Gelir	N	Ort	SS	F	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	0-2000 TL	176	29,28	3,87	,210	,933
		2001-4000 TL	138	29,07	3,90		
		4001-6000 TL	55	29,25	3,59		
		6001-8000 TL	26	29,73	3,74		
		8001 TL ve üzeri	14	29,57	3,59		
	Psikolojik Özerklik	0-2000 TL	176	21,67	4,20	1,259	,285
		2001-4000 TL	138	22,30	4,58		
		4001-6000 TL	55	22,84	5,30		
		6001-8000 TL	26	20,88	4,07		
		8001 TL ve üzeri	14	22,07	4,76		
	Kontrol/ Denetleme	0-2000 TL	176	28,40	2,86	1,267	,282
		2001-4000 TL	138	27,92	3,28		
		4001-6000 TL	55	28,67	2,65		
		6001-8000 TL	26	27,38	4,60		
		8001 TL ve üzeri	14	28,64	3,86		
	Sürekli Öfke	0-2000 TL	176	20,18	7,32	,584	,675
		2001-4000 TL	138	21,20	7,17		
		4001-6000 TL	55	20,35	7,00		
		6001-8000 TL	26	21,77	7,44		
		8001 TL ve üzeri	14	21,21	6,46		
SÖÖTÖ	Öfke İçte	0-2000 TL	176	16,43	4,47	1,094	,359
		2001-4000 TL	138	17,30	5,10		
		4001-6000 TL	55	16,45	4,68		
		6001-8000 TL	26	17,69	4,26		
		8001 TL ve üzeri	14	17,71	4,27		
	Öfke Dışa	0-2000 TL	176	16,56	4,77	1,061	,375
		2001-4000 TL	138	16,73	4,86		
		4001-6000 TL	55	16,22	5,20		
		6001-8000 TL	26	16,73	3,46		
		8001 TL ve üzeri	14	14,07	3,79		
	Öfke Kontrol	0-2000 TL	176	19,22	5,64	,626	,644
		2001-4000 TL	138	18,37	5,54		
		4001-6000 TL	55	19,51	6,27		
		6001-8000 TL	26	18,77	5,23		
		8001 TL ve üzeri	14	19,50	6,33		

ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; p<.05, p<.01**

Tablo 4.12’de aylık ortalama gelir değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında aylık ortalama gelire göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.13. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının İncelenmesi Okul Döneminde Kalınan Yere Göre

Ölçekler	Değişken	Kalınan Yer	N	Ort	SS	t	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	Ailemin Yanında	309	29,23	3,78	-,084	,933
		Okul Yurdu/Pansiyon	100	29,27	3,95		
	Psikolojik Özerklik	Ailemin Yanında	309	21,95	4,51	-,427	,670
		Okul Yurdu/Pansiyon	100	22,17	4,52		
	Kontrol/Denetleme	Ailemin Yanında	309	28,32	3,23	1,095	,274
		Okul Yurdu/Pansiyon	100	27,92	2,88		
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	Ailemin Yanında	309	20,73	7,04	,227	,820
		Okul Yurdu/Pansiyon	100	20,54	7,69		
	Öfke İçte	Ailemin Yanında	309	16,81	4,65	-,334	,739
		Okul Yurdu/Pansiyon	100	16,99	4,89		
	Öfke Dışa	Ailemin Yanında	309	16,46	4,63	-,298	,766
		Okul Yurdu/Pansiyon	100	16,62	5,19		
	Öfke Kontrol	Ailemin Yanında	309	18,94	5,76	-,079	,937
		Okul Yurdu/Pansiyon	100	18,99	5,46		

ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; p<.05, p<.01**

Tablo 4.13'te okul döneminde kalınan yer değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Bağımsız Gruplar t testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında okul döneminde kalınan yere anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.14. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Pansiyonda Kalma Süresine Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Sınıf	N	Ort	SS	F	p
ABTÖ	Kabul/İlgi	0-1 Yıl	24	30,00	2,69	,984	,404
		1-2 Yıl	12	28,92	4,03		
		2-3 Yıl	10	27,50	4,93		
		3-4 Yıl	54	29,35	4,19		
	Psikolojik Özerklik	0-1 Yıl	24	21,58	4,29	1,294	,281
		1-2 Yıl	12	23,67	5,26		
		2-3 Yıl	10	20,20	2,78		
		3-4 Yıl	54	22,46	4,65		
	Kontrol/Denetleme	0-1 Yıl	24	27,54	2,99	,552	,648
		1-2 Yıl	12	28,58	2,43		
		2-3 Yıl	10	28,60	3,10		
		3-4 Yıl	54	27,81	2,91		
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	0-1 Yıl	24	19,96	7,51	,337	,799
		1-2 Yıl	12	19,33	6,17		
		2-3 Yıl	10	19,60	6,00		
		3-4 Yıl	54	21,24	8,41		
	Öfke İçte	0-1 Yıl	24	16,00	4,79	,469	,705
		1-2 Yıl	12	17,67	5,66		
		2-3 Yıl	10	16,90	5,57		
		3-4 Yıl	54	17,30	4,70		
	Öfke Dışa	0-1 Yıl	24	16,17	4,72	,205	,893
		1-2 Yıl	12	16,17	5,44		
		2-3 Yıl	10	16,20	5,01		
		3-4 Yıl	54	17,00	5,48		
	Öfke Kontrol	0-1 Yıl	24	20,00	4,76	,607	,612
		1-2 Yıl	12	18,33	6,11		
		2-3 Yıl	10	17,40	5,10		
		3-4 Yıl	54	18,98	5,71		

ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği; p<.05, p<.01**

Tablo 4.14'te pansiyonda kalma süresi değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışa ve Öfke Kontrol alt boyutlarında pansiyonda kalma süresine göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.15. ABTÖ ve SÖÖTÖ Puanlarının Okul Türüne Göre İncelenmesi

Ölçekler	Değişken	Okul Türü	N	Ort	SS	F	p	Fark
ABTÖ	Kabul/İlgi	Anadolu Lisesi	146	29,10	3,82	,175	,840	
		Meslek Lisesi	161	29,36	3,91			
		İmam Hatip Lisesi	102	29,25	3,68			
	Psikolojik Özerklik	Anadolu Lisesi	146	22,18	4,59	1,777	,171	
		Meslek Lisesi	161	21,51	4,34			
		İmam Hatip Lisesi	102	22,53	4,62			
	Kontrol/ Denetleme	Anadolu Lisesi	146	28,28	3,17	,049	,952	
		Meslek Lisesi	161	28,21	3,02			
		İmam Hatip Lisesi	102	28,16	3,35			
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	Anadolu Lisesi	146	20,18	7,27	,685	,505	
		Meslek Lisesi	161	20,78	7,16			
		İmam Hatip Lisesi	102	21,25	7,17			
	Öfke İçte	Anadolu Lisesi	146	17,21	4,61	,653	,521	
		Meslek Lisesi	161	16,61	4,93			
		İmam Hatip Lisesi	102	16,73	4,47			
	Öfke Dışa	Anadolu Lisesi	146	16,48	4,59	,056	,946	
		Meslek Lisesi	161	16,43	5,07			
		İmam Hatip Lisesi	102	16,63	4,55			
Öfke Kontrol	Anadolu Lisesi	146	17,97	5,88	4,945	,008	3>1	
	Meslek Lisesi	161	19,02	5,55				
	İmam Hatip Lisesi	102	20,25	5,39				

*ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği; SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

1:Anadolu Lisesi, 2:Meslek Lisesi, 3:İmam Hatip Lisesi; p<.05, p<.01**

Tablo 4.15'te okul türü değişkenine göre ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol-Denetleme, Sürekli Öfke, Öfke İçte ve Öfke Dışa alt boyutlarında okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Okul türüne göre Öfke Kontrolü alt boyutundan alınan puanlar anlamlı farklılık göstermektedir. Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi arasında öfke kontrolü alt boyutunda farklılığı belirlemek için İleri analizler (Post-Hoc) gerçekleştirilmiştir. Varyanslar homojen dağıldığı için gerçekleştirilen Tukey testi sonucunda imam hatip lisesi öğrencilerinin, anadolu lisesi öğrencilerine göre öfke kontrolü ortalama puanlarının anlamlı ölçüde yüksek olduğu belirlenmiştir ($F_{(2-406)}=4,945; p<.05$).

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Tartışma

Yapılan bu araştırmada kontrol/denetim anne baba tutumunun sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışı arasında negatif ilişki içerisinde olduğu, öfke kontrol düzeyiyle ise pozitif ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Literatüre bakıldığında benzer bulgular elde edildiği görülmüştür. Avcı (2006) ile Esen (2020) araştırmasında otoriter tutumla yetişen gençlerin duygu ve düşüncelerini ifade etmekte zorlandığını ve öfke düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmiştir. Ayrıca bu gençlerde saldırganlık düzeyleri de yüksektir. Kontrol-denetleme boyutu, çocukların anne-babalarını ne derecede denetleyici olarak algıladıklarını ölçmeyi hedeflemektedir (Yılmaz, 2000). Kontrol-denetleme boyutunun yüksek olması, kabul-ilginin ise düşük düzeyde olması otoriter tutumu göstermektedir. Otoriter tutumla büyüyen çocuklar incelendiğinde sürekli öfkelerinin fazla olduğu, çocukların bağımsızlıklarının engellendiği, sık sık cezalara başvurulduğu ve çocuğun isteklerinin dikkate alınmadığı görülmektedir (Sağır, 2016). Literatür bilgisi doğrultusunda kontrol/denetim boyutunun sürekli öfke, öfke içe ve dışı puanlarıyla pozitif ilişki içerisinde olması, öfke kontrolüyle negatif ilişki içerisinde olması beklenebilmektedir

Bu araştırmada anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında anne baba alt boyutlarında hem paralel hem de farklı bulgular elde edildiği görülmüştür. Psikolojik özerklik alt boyutunda bu çalışmanın sonucuna benzer bulguların olduğu belirlenmiştir (Özdemir, 2015). Ayrıca kızların daha yüksek puan aldığı (Arcan, 2006; Aytepe, 2021) araştırmanın yanı sıra erkeklerin daha yüksek puan aldığı araştırma bulunmaktadır (Akıncı, 2015; Şendur, 2021; Yurttaş, 2010). Kontrol-denetleme boyutunda da kızların daha yüksek puan aldığı araştırmalarının (Akıncı, 2015; Aytepe, 2021; Kulaksızoğlu, 2007;

Özdemir, 2015) dışında erkeklerin daha yüksek puan aldığı araştırmaların olduğu görülmüştür (Candangil, 2005; Nurtan, 2021). Kabul-ilgi boyutunda bu araştırmanın sonucundan farklı olarak Şendur (2021), Yurttaş (2010) ile Subaşı ve Özçelik (2019) kızların kabul-ilgi, düzeylerinin erkeklere göre yüksek olduğunu belirlemiştir. Yine literatürde belirlenen diğer araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Bülbül, 2014; Özdemir, 2015). Bu sonuçlardan farklı olarak erkeklerin anne-babalarını daha kabul edici algıladıklarını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Kekeç, 2019; Şahin, 2019). Literatür taramasında görüldüğü üzere cinsiyete göre anne baba tutumlarında farklı sonuçlar elde edilmiştir. Anlamli sonuç çıkan araştırmaların Erzurum ili dışında yapıldığı, bazı araştırmaların ise özel liselerde gerçekleştiği görülmüştür. Literatürde ulaşılan araştırmalara kıyasla cinsiyete göre farklı sonuçların ortaya çıkmasında Hınıs ilçesinde yaşamını sürdüren örneklem grubunun ailelerinin sosyokültürel yapılarındaki benzerliklerin rol oynadığı düşünülebilmektedir.

Bu araştırmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol düzeylerinde cinsiyete göre anlamli düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Yapılan araştırmalarda bu araştırmadaki bulgulara benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Baygöl, 1997; Newman ve diğerleri, 2006; Akmaz, 2009). Seçkin (2018) yetişkinlerle yürüttüğü çalışmasında cinsiyete göre öfke içte ve dışta puanlarında farklılık olmadığını, öfke kontrolünün ise kadınlarda daha yüksek düzeyde olduğunu belirlemiştir. Ekinci (2013) araştırmasında kadınların, öfke kontrol puanlarının erkeklere göre anlamli biçimde yüksek olduğu belirlenmiştir. Türker (2010) öfkenin içte vurumunun cinsiyete göre farklılaşmadığını, erkeklerin, kadınlara göre öfke kontrol düzeyinin yüksek olduğunu ve kadınların ise öfkesini dışı vurumda, erkekler kadar başarılı olamadıklarını belirlemiştir. Bu araştırmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol düzeylerinde cinsiyete göre anlamli düzeyde farklılık yoktur. Bu durumunda ailelerin çocuklarını yetiştirme tarzlarının ön plana çıktığı düşünülmektedir. Oluşumunda örneklem grubunun yaşadığı Erzurum ili Hınıs ilçesinde yaşayan benzer kültürel özelliklere ve çocuk yetiştirme tutumuna sahip olan ailelerin, çocuklarının da benzer öfke ifade tarzlarına sahip olması beklenebilmektedir.

Bu araştırmada anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme alt boyutlarında sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde kabul-ilgi alt boyutu ile ilgili farklı bulgular elde edildiği görölmüştür. 9. sınıf öğrencilerinin daha yüksek kabul-ilgi düzeyine sahip olduğunu gösteren çeşitli araştırmaların olduğu belirlenmiştir (Özdemir, 2015; Aytepe, 2021). Denetleme boyutunda da 9. Sınıfların daha yüksek puan aldığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Özdemir, 2015; Subaşı ve Özçelik, 2019; Aytepe, 2021; şendur, 2021). Psikolojik özerklik boyutunda 9. Sınıfların daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu belirleyen (Aytepe, 2021) araştırmanın haricinde 12. Sınıfların daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu belirleyen araştırma olduğu görölmektedir (şendur, 2021). Bu araştırmada anne baba tutumu alt boyutlarından alınan ortalama puanlar incelendiğinde kabul-ilgi, kontrol-denetlemede ve psikolojik özerklikte ortalamanın üzerinde puan alındığını görölmektedir. Bu durum ailelerin kendi ailelerinden gördüğü ve doğru bulduğu otoriter yaklaşımı kısmen devam ettirerek, kabul edici ve ilgili yaklaşmaya çalışmasının ve imkanları dahilinde çocukların özerkliğini desteklemeye gayret ettikleri söylenebilmektedir.

Bu araştırmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte düzeyinde sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında öfke içte puanlarında hem bu sonuçlara paralel hem de farklı bulgular elde edildiği görölmüştür. Öfke içte aısından paralel sonuçlar varken (Kanoğlu, 2008), 12. sınıfların (Uysal, 2020), 9. ve 10. sınıfların daha yüksek sürekli öfke düzeyine sahip olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Gök, 2009; Kanoğlu, 2008). Bir diğer araştırmada Traş ve Atış (2020) 10. sınıf öğrencilerinin öfke içte puanının 9. sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğunu tespit etmiştir. Gerçekleştirilen araştırmamızda 10. ve 11.sınıfların öfke içte ortalama puanlarının, 12. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin öfke ifade tarzları becerilerinin gelişmemiş olduğunu göstermektedir. Yine bu araştırmada 12. sınıfların öfke kontrol ortalama puanlarının, 9. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bu durum ise yaşla birlikte gelen olgunluğun ve alınan eğitimle birlikte 12.sınıfların öfkesini daha iyi kontrol edebildiklerini gösterebilmektedir.

Bu araştırmada anne baba tutumu ve öfke ifade tarzları alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Araştırmadaki örneklem grubunun %95,2'sinin anne-babasının birlikte yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların ebeveynlerinin çok büyük kısmı birlikte yaşadığından dolayı bir farkın oluşmadığı düşünülmektedir.

Bu araştırmada anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi ve kontrol-denetleme düzeylerinde anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Annesi ilköğretim mezunu olanların psikolojik özerklik düzeyinin, annesi okur-yazar olmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Baba eğitim durumuna ise hiçbir alt boyutta anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Yapılan araştırmalarda sonuçların haricinde anne eğitim düzeyine göre anne baba tutumlarında farklılığın olmadığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Yılmaz, 2000; Yücel, 2013; Toprakyaran, 2016). Gökçedağ (2001) araştırmasında üniversite mezunu olanların, ilköğretim mezunu olanlara göre daha fazla kontrol edici olduğunu belirlemiştir. Arcan (2006) araştırmasında anne-baba eğitim düzeyi yükseldikçe denetleme düzeyinin yükseldiğini belirlemiştir.

Yapılan araştırmalarda annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocuklarına karşı daha demokratik davrandıkları ve kabul-ilgi düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Gündoğmuş, 2017; Ün, 2018; Kulakçı-Altıntaş ve Ayaz-Alkaya, 2019). Nurtan (2021) araştırmasında annesi üniversite mezunu olanların çocuklarının psikolojik özerkliğini daha fazla desteklediğini, annesi ilkokul mezunu olanların ise kabul-ilgi düzeylerinin yüksek olduğunu belirlemiştir. Anne eğitim düzeyi azaldıkça otoriter tutumun arttığını gösteren araştırmalarda mevcuttur (Çakmen, 2004; Alpoğuz, 2014).Tudge ve arkadaşları (2000) araştırmasında babaların eğitim düzeyinin yükselmesiyle çocukların özerkliğini daha fazla desteklediklerini ve önem verdiklerini belirlemiştir. Karlı (2019) babaların eğitim seviyesi yükseldikçe daha fazla demokratik davranışları benimsediğini bildirmiştir. Sayın (2010) ebeveynlerin

eğitim düzeyinin artmasıyla çocuklarının bağımsızlıklarını daha fazla destekleyeceklerini bildirmiştir. Bu araştırmada anneleri okur-yazar olmayanların çocuklarının özerkliğini daha az desteklemeleri geleneksel ebeveyn tutumlarını benimsediği söylenebilirken,  ocuk yetiştirme tutumu konusunda daha az bilgili olmalarının bu noktada etkili olduğu düşünülebilmektedir.

Bu araştırmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol düzeylerinde anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Esen (2020) araştırmasında bu araştırmanın anne-baba eğitim düzeyi bulgularına benzer sonuçlar elde etmiştir. Okman (1999) ise anne eğitim düzeyinin yükselmesinin öfke dışa vurumu olumlu etkisinin olduğunu, babanın eğitim düzeyinin yükselmesinin ise öfke kontrolü üzerinde olumlu etkisinin olduğunu bildirmiştir. Bu araştırmada anne-baba eğitim düzeyine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarında anlamlı farklılığın olmaması, annelerin (%46,5) ve babaların (%56,5) ilköğretim mezunu olmasından dolayı çocuklarına benzer yaklaşımlar sergiledikleri söylenebilmektedir.

Bu araştırmada anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi ve kontrol-denetleme düzeylerinde kardeş sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Literatürde belirlenen araştırma bu araştırmadaki bulgulara benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Nurtan, 2021). Kardeş sayısı arttı ça denetleme/kontrol düzeyinin arttığını gösteren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Mutallimova, 2014; Sak ve diğerleri, 2015; Bilir, 2019; Aytepe, 2021).

Yapılan bu araştırmada 2 ve 3 kardeşi olanların psikolojik özerklik ortalama puanlarının, 5 ve üzerinde kardeşi olanlara göre anlamlı  l de yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 2 ve 3 kardeşi olanların ailesi tarafından demokratik tutumlarının daha düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Çünkü psikolojik özerklik, ebeveynlerin çocuklarını desteklemesiyle bağlantılıdır (Yavuzer, 2016). şendur (2016) ve Bülbül (2014) araştırmasında kardeşi olmayan ya da bir kardeşi olanların, daha fazla kardeşi olanlara göre demokratik tutum puanının yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu sonuç, araştırmamızdaki psikolojik özerklik boyutuyla

elde edilen sonuçla kısmen benzerdir. Kardeş sayısı fazla olan kalabalık ailelerde sevgi ve ilginin azalabilmektedir (Yavuzer, 2016). Kardeş sayısının fazla olmasının, ailelerin görev ve sorumluluklarının artmasına yol açarak ebeveynlerin çocuklarıyla daha az ilgilenmesine ve zaman geçirmesine neden olabilir. Bu durum kardeş sayısı daha fazla olan kişilerin ailesi tarafından bağımsız yetiştirilme ve desteklenme noktasında eksikliğe yol açabilir.

Bu araştırmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol düzeylerinde kardeş sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara benzer şekilde Seçkin (2018) ile Albayrak ve Kutlu (2009) kardeş sayısına göre öfke ifade tarzlarında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığını belirlemiştir. Bir başka araştırmada 4 ve daha fazla kardeşe sahip olanların öfke kontrol düzeylerinin düşük olduğu saptanırken, öfke içte ve dışta puanlarında anlamlı fark olmadığı bildirilmiştir (Özmen ve diğerleri, 2016). Aile içi desteğin ve etkileşimin olduğu ortamlarda öfkeler daha kontrollü yaşanırken, öfke içe atılmamakta duygular sağlıklı bir şekilde karşı tarafa aktarılabilir. Ayrıca öfkeli ve saldırgan davranışlar daha az yaşanırken, öfke kontrolü sağlanabilmektedir (Olmuş, 2001). Buna göre ailelerin tutumlarından kaynaklı olarak, kardeş sayısına göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarında farklılığın olmadığı söylenebilir.

Bu araştırmada anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme düzeylerinde ailede kiminle yaşandığına göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Kabul-ilgi ve psikolojik özerklik boyutunda benzer sonuçlara ulaşan Nurtan (2021) kontrol-denetleme boyutunda çekirdek ailesiyle birlikte yaşayan kişilerin daha yüksek puana sahip olduğunu bildirmiştir. Benzer şekilde Aytepe'de (2021) çekirdek ailesiyle yaşayanların kontrol denetim puanlarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçlardan farklı olarak Kaşıkçı (2019) araştırmasında geniş ailede yaşayanların ebeveynini aşırı hoşgörülü algıladığını saptamıştır. Çekirdek ailelerde ise anne ve babalar kendi doğrularını temel alarak çocuklarını yetiştirebilirken, geniş ailelerde bu durum pek mümkün olmayabilmektedir (Şanlı, 2012). Bu durumda çekirdek ailede yaşayan çocukların anne ve babalarını daha demokratik algılaması, kabul-ilgi ve psikolojik özerklik

düzeının daha fazla olması beklenmekteydi. Fakat geniş ailede yaşıayanların oranının (%17,6), çekirdek ailede yaşıayanlara (%82,4) göre çok daha az olmasının çıkan sonucu etkilediğı söylenebilir.

Bu araştırmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol düzeylerinde ailede kiminle yaşandığına göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu değişkenle yapılan sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Esen (2020) araştırmasında bu araştırmanın sonuçlarına benzer bulgulara ulaşmıştır. Kiminle yaşandığına göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarında daha fazla çalışmanın yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada anne baba tutumları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının yaşanılan yere göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu araştırmada köy ve ilçe merkezinde yaşıayan kişiler bulunmaktadır. Her iki yerleşim yerinde yaşıayan kişilerin benzer aile ve sosyokültürel yapıları olması nedeniyle her iki değişkende de benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Bu araştırmada anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme düzeylerinde aylık ortalama gelire göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Literatürde benzer bulgulara ulaşılan araştırmalar bulunmaktadır (Altun ve Yiğit, 2007; Cömert ve Ögel, 2009; Öner, 2015). Psikolojik özerklik boyutu incelendiğinde gelir düzeyi yüksek olanların daha yüksek psikolojik özerklik düzeyine sahip olduğunu gösteren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Kulaksızoğlu, 2007; Yılmaz, 2009; Satılmış 2010;Şendur, 2021). Kabul-ilgi düzeyi incelemesinde de benzer şekilde gelir düzeyi yüksek olanların daha yüksek Kabul-ilgiye sahip olduğu (Şendur, 2021), gelir düzeyi düşük olanların kabul-ilgi düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır (Öztürk ve Şanlı, 2007; Ayhan ve Aral, 2012; Bahar ve Kaya, 2013). Denetleme düzeyinde ise gelir düzeyi yüksek olanların, daha düşük denetleme düzeyine sahip olduğu bildirilmiştir (Subaşı ve Özçelik, 2019; Şendur, 2021). Bunun aksine gelir düzeyi düşük olanların denetleme düzeyinin düşük olduğunu gösteren çalışmaların olduğu görülmüştür (Öztürk ve Şanlı, 2007; Pekkarakaş, 2010; Ayhan ve Aral, 2012; Bahar ve Kaya, 2013; Alpoğuz, 2014).

Ekonomik düzeyin iyi olmasının her ne kadar ekonomik sıkıntıların olmayacağına işaret etse de bu noktada gelir-gider dengesinin sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ailelerin aylık ortalama gelirinin diğer ailelere göre yüksek olması, mutlu, huzurlu ve refah bir aile ortamı sağlamasında tek başına yeterli olmayacaktır. Aylık ortalama gelir ne kadar çok olursa olsun giderler gelirden daha fazlaysa ve bu giderler çocukları refah, huzur ve mutluluğuna katkıda bulunmadığı düşünüldüğünde (kumar borcu, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı için ebeveynlerin harcadığı paralar gibi) bu araştırma için gelir düzeyine göre anlamlı farkın çıkmaması açıklanabilir.

Bu çalışmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol düzeylerinde aylık ortalama gelire göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmanın bulgularına benzer şekilde Seçkin (2018) ile Albayrak ve Kutlu (2009) gelir düzeyine göre öfke ve öfke ifade tarzlarında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığını belirlemiştir. Diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Özmen ve diğerleri, 2016; Uysal, 2020). Kısaç (1997) ile Kaya, Yıldız ve Yıldız (2013) sosyal olanakların kısıtlı olması, öfke duygusunun daha fazla yaşanmasına sebep olabildiğini bildirmiştir. Çalışmamızda örneklem grubunun benzer sosyoekonomik özelliklerden dolayı, öfke ifade tarzlarında farklılık olmadığı düşünülmekte olup, ekonomik düzey değişkenine göre daha kapsamlı çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı söylenebilir.

Bu çalışmada anne baba tutumları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının kalınan yere göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Literatürde bu alanda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Farklı örneklem grubuyla yürütülen araştırmalar incelendiğinde çocuk destek merkezinde kalanların sürekli öfke, öfke dışı ve içte puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Balcı, 2019). Tanbağ (2004) yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerle yürüttüğü çalışmada, ailesiyle birlikte kalanların yetiştirme yurtlarında kalanlara göre ailesi tarafından daha fazla eleştiriye maruz kaldığı, ciddiye alınmadığı, haksızlığa uğradığı ve kaygılı davranışlar sergilediğini belirlemiştir. Yetiştirme yurtlarında kalanların ise sürekli öfke puanı, ailesiyle kalanlara göre yüksek bulunmuştur. İlköğretim öğrencileriyle bir çalışma yürüten Ay (2004) pansiyonda kalan öğrencilerinin öfke dışı düzeylerinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Anne baba tutumuna yönelik yapılan çalışmalarda da daha çok yetiştirme yurdunda kalan öğrenciler üzerinde incelemeler yapıldığı

görülmektedir. Gündoğdu ve Zeren (2004) araştırmasında yetiştirme yurdunda kalanların büyük bir çoğunluğunun hiçbir anne-baba tutumuyla karşılaşmadığını ya da olumsuz anne-baba tutumuyla karşılaştığını belirlemiştir. Suğur ve Saygı Doğru'da (2010) araştırmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmalar incelendiğinde ailesinin yanında ve okul pansiyonunda kalan öğrencilerin anne baba tutumlarıyla sürekli öfke ve öfke ifade biçimlerine yönelik daha fazla sayıda araştırmaya ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Benzer düşünceler okul pansiyonunda kalınan süre değişkeni içinde geçerlidir.

Bu çalışmada anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme düzeylerinde okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlardan farklı olarak Şendur (2021) çalışmasında devlet okulunda eğitim gören öğrencilerin, özel okulda eğitim görenlere kıyasla denetim boyutu puanlarının yüksek olduğunu; özel okulda okuyanların ise kabul-ilgi puanları daha yüksek olduğunu, psikolojik özerklik boyutunda ise anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. Subaşı ve Özçelik (2019) araştırmasında anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin anne ve babalarını fen ve sosyal bilimler lisesinde okuyan öğrencilere göre daha denetleyici ve kontrol edici bulduklarını saptamıştır. Bu durum ise okul türlerine göre başarı algısının ebeveyn tutumu üzerinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Bu çalışmalarda nitelikli lise olarak adlandırılabilen ve sınav puanıyla öğrenci alan okullarda öğrenim gören öğrencilerin ailesine daha fazla güven verdiği ve daha fazla özerk olmaya çalıştığı ve ebeveynleri tarafından da desteklenebileceği düşünülebilir. Fakat bu çalışmada okul türüne göre anlamlı farklılığın oluşmaması öğrencilerin başarı algısının, akademik başarı ortalamasının ve geleceğe yönelik hedeflerinin benzer düzeyde olmasının ebeveynleri tarafından benzer tutum ve davranışlarla karşılanmasına neden olduğu düşünülebilir.

Bu çalışmada sürekli öfke ile öfke ifade tarzları alt boyutlarından öfke içte ve öfke dışta düzeylerinde okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiş olup, imam hatip lisesi öğrencilerinin, anadolu lisesi öğrencilerine göre öfke kontrolü ortalama puanlarının anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatürde sürekli öfke açısından paralel ve farklı sonuçların olduğu görülürken, öfke ifade

tarzlarında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sürekli öfke düzeyinde bu sonuçlara paralel sonuçlara ulaşılmıştır (Çabuk, 2008; Gülveren, 2008). Bu sonuçlardan farklı olarak Uysal (2020) araştırmasında meslek lisesinde okuyan öğrencilerin en yüksek öfke düzeyine sahip olduğunu belirlemiştir. Uysal (2020) bu durumu meslek lisesi öğrencilerinin uygulama derslerinde yaşadığı stresin öfkeye dönüşebileceği şeklinde yorumlamıştır. Bu çalışmada imam hatip lisesi öğrencilerinin, anadolu lisesi öğrencilerine göre öfke kontrolünün yüksek olması, imam hatip liselerinde öğrenim gören öğrencilerin aldıkları dini eğitimlerle birlikte olumsuz olaylara ya da engellenmelere karşı öfkesini kontrol altına alabilmesiyle açıklanabilir.

Tablo 4,3'te katılımcıların Anne-Baba Tutum Ölçeği'nden aldıkları puanlarda ortalanca değerler doğrultusunda anne-baba tutumları belirlenmiştir. Buna göre katılımcılardan 88 kişi, ailesinin demokratik tutuma sahip olduğunu belirtirken, 141 kişi ihmalkar tutuma, 92 kişi otoriter tutuma, 88 kişi ise aşırı hoşgörölü tutuma sahip olduğunu belirtmiştir. Literatüre bakıldığında anne-baba tutumlarında farklı bulgular elde edildiği görölmüştür. Nurtan (2021) araştırmasında katılımcıların orta düzeyde kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetim puanlarına sahip olduğunu bildirirken, çalışmamızda bu sonuçtan farklı olarak kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetim puanlarının ortalamanın üzerinde olduğu belirlenmiştir. Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) ile Özyürek ve Poyraz (2005) algılanan anne baba tutum sıralamasında en çok demokratik tutumun olduğunu daha sonra koruyucu ve otoriter tutumun geldiğini bildirmiştir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999).Yine bu sonuçların, çalışmamızdaki sonuçlardan farklı olduğu görölmektedir. Araştırmamızda kullanılan Anne Baba Tutum Ölçeği'nde demokratik, ihmalkar, otoriter ve aşırı hoşgörölü tutumun belirlenmesinde ortalanca değerler dikkate alınmıştır (Yılmaz, 2000). Benzer çalışmalarda algılanan ebeveyn tutumların sonuçlarının farklı çıkmasında araştırmanın yapıldığı bölgelerdeki kültürel farklılıklar, aile yapıları, öğrenim seviyeleri ve ekonomik sebeplerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışmada anne-baba tutumu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki korelasyon incelenmiştir. İnceleme sonucunda kabul-ilgi anne baba

tutumunun sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışı arasında negatif ilişki içerisinde olduğu, öfke kontrol düzeyiyle ise pozitif ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Literatüre bakıldığında benzer bulgular elde edildiği görülmüştür. Yapılan araştırmada ebeveynlerinin demokratik tutum düzeyi arttıkça sürekli öfke, öfke içe ve dışı puanlarının azaldığı tespit edilirken, öfke kontrolünün yükseldiği belirlenmiştir (Sağır, 2016; Bulut, 2018). Kabul-ilgi boyutu çocukların anne-babalarını ne derece sevecen, ne derece ilgili ve ne derece katılımcı olarak algıladıklarını ölçmeyi hedeflemektedir (Yılmaz, 2000). Buna göre kabul-ilgi boyutunun yüksek olması demokratik tutumla ilişkilendirilebilir. Esen (2020) araştırmasında demokrat tutuma sahip ailelerin çocuklarında sürekli öfke puanlarının, otoriter tutuma göre daha düşük bulunmuştur. Demokratik tutumun olduğu aile ortamlarında çocukların özgürlükleri ailesi tarafından desteklenmektedir ve tercihlerine saygı duyulmaktadır. Ailesi tarafından sorumluluk yüklenen bu çocuklar, sevgi ve bağımsızlık ilkesi altında yaşamlarını devam ettirirler (Baumrind, 1972). Bu noktada demokratik tutumla büyüyen çocuklar öfkелendiği zaman bu durumu ailesiyle konuşabilecek bir ortama sahiptir ve öfkesini ifade edebilmektedir. Ayrıca ebeveynlerinin ılımlı ve hoşgörölü yaklaşması öfke patlamasını engelleyebilirken, öfkesini kontrol etmesine de imkan tanıyabilir.

Yapılan bu araştırmada psikolojik özerklik ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Psikolojik özerklik, anne-babanın demokratik tutumu ne derecede sergiledikleri ve çocuklarının bireyselliklerini ifade etmesinde ne derecede cesaretlendirdiklerini ölçmeyi hedeflemektedir (Yılmaz, 2000). Ebeveynlerin demokratik tutumda olması, çocuğun bireyselleşmesini ve psikolojik özerkliğini desteklemesini sağlamaktadır (Yavuzer, 2016). Çocukların birey olduklarının farkında olan, onların kendi ilgi noktalarına saygılı olan ve kısıtlayıcı olmayan ama kontrol ve tedbiri elden bırakmayan ebeveynler güvenilir olarak tanımlanmaktadır (Baumrind, 1968). Bu araştırmada psikolojik özerklik ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı ilişkinin belirlenmemiş olması ergenlik döneminin etkisiyle arkadaş ilişkilerinin niteliğini gündeme getirebilir.

6.2. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde yapılan analizler doğrultusunda ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Yapılan bu araştırmada anne-baba tutumu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki korelasyon incelenmiştir. İnceleme sonucunda kabul-ilgi anne baba tutumunun sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışa arasında negatif ilişki içerisinde olduğu, öfke kontrol düzeyiyle ise pozitif ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir.
- Yapılan bu araştırmada kontrol-denetim anne baba tutumunun sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışa arasında negatif ilişki içerisinde olduğu, öfke kontrol düzeyiyle ise pozitif ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir.
- Yapılan bu araştırmada psikolojik özerklik ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.
- Katılımcılardan 88 kişi ailesinin demokratik tutuma (%21,5) sahip olduğunu belirtirken, 141 kişi ihmalkar tutuma (%34,5), 92 kişi otoriter tutuma (%22,5), 88 kişi ise aşırı hoşgörülü tutuma (%21,5) sahip olduğunu belirtmiştir.
- Sınıf düzeyine göre anne baba tutumları ile sürekli öfke ve öfke dışa alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte 10 ve 11. sınıf öğrencilerinin öfke içte ortalama puanlarının, 12. sınıf öğrencilerine göre, 12. sınıf öğrencilerinin ise öfke kontrol ortalama puanlarının, 9. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Anne eğitim düzeyine göre anne baba tutumlarından kabul-ilgi ile kontrol-denetleme alt boyutu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Annesi okur-yazar olmayanların ise psikolojik özerklik ortalama puanlarının, annesi ilköğretim mezunu olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Kardeş sayısına göre anne baba tutumlarından kabul-ilgi ile kontrol-denetleme alt boyutu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Annesi okur-yazar olmayanların psikolojik özerklik ortalama puanlarının, annesi ilköğretim mezunu olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu

belirlenmiştir. 2 ve 3 kardeşi olanların psikolojik özerklik ortalama puanlarının, 5 ve üzerinde kardeşi olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Okul türüne göre anne baba tutumları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarından öfke içte ve dışta puanlarında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir. İmam hatip lisesi öğrencilerinin, anadolu lisesi öğrencilerine göre öfke kontrolü ortalama puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Yapılan araştırmada cinsiyet, anne-baba birliktelik durumu, baba eğitim durumu, kiminle yaşandığı, yaşanılan yer, aylık ortalama gelir, okul döneminde kalınan yer, pansiyonda kalma süresi değişkenlerine göre anne baba tutumları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıda yer alan önerilerde bulunulmuştur:

- Yapılan araştırmanın örneklemini Erzurum İlinin Hınıs ilçesinde bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubunun farklı sosyokültürel ve ekonomik yapıya sahip olması, elde edilen bulguların genellenebilirliği açısından önemli görülebilir. Bu nedenle özel okullardan öğrencilere de ulaşılarak, anne baba tutumları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının değerlendirilmesi sağlanabilir.

- Ebeveynlerin anne baba tutumları konusunda uzman desteği olarak sağlıklı biçimde bilgilendirilmesi, çocuklarına olumlu şekilde yaklaşmalarına imkan tanıyabilir.

- Cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, kardeş sayısı, aile türü, yaşanılan yer, gelir düzeyi, kalınan yer ve pansiyonda kalınan süreye göre sürekli öfke, öfke ifade tarzları puanları farklılık göstermemektedir. Bu durum katılımcıların öfkelerinin farkında olmamaları ve ifade edememelerinden kaynaklanabilir. Gençlerin duygu ve düşüncelerini sağlıklı biçimde ifade edebilmesi, sürekli öfke düzeyi ile öfke ifade tarzlarını etkilediğinden, okul rehberlik servisinde görevli Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmen tarafından eğitimler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Abalı, O. (2018). *Davranış Problemleri ve Çözüm Yolları*. İstanbul: Adeda Yayıncılık.
- Akkaya, S. (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinde rekabetçi tutum ile ana baba tutumları arasındaki ilişki düzeyi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akmaz, N.(2009). Eğitim Yöneticilerinin Bağlanma Stilleri ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Albayrak, B. ve Kutlu, Y. (2009). Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), ss.57-69.
- Altun, T., Yiğit, N. ve Alev, N. (2007). İlköğretim fen bilgisi öğretmen adaylarının bilgisayar destekli fen öğretimine karşı tutumları. *I. Ulusal İlköğretim Kongresi*. Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Alpoğuz, D. U. (2014). Algılanan ana-baba tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarına ve Türkçe dersi akademik başarılarına etkisi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2005). *Psikolojik Danışma Kuramları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arcan, K. (2006). Özel okullara giden lise düzeyindeki ergenlerin, akademik başarıları ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arkonaç, S. A. (2016). *İnsan İnsan İçinde*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Atkıcı, H. E. (2009). Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algı düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akinci, Z. (2015). Ebeveyn yaklaşımının çocukların akademik başarılarına etkisi. *International Journal of Advanced Multidiscipliner Research and Review*, 3(4), ss.49-104.
- Avcı, A. (2010). Aile yapısı ve atmosferinin okul şiddetine etkisi. *Değerler Eğitim Dergisi*, 8(19), ss.17-52,
- Ayhan, A. B. ve Aral, N. (2012). Anne babaların bilgisayara yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, ss.218-228.

- Ay, İ. (2004). Yatılı ilköğretim bölge okulları ile normal ilköğretim okulları 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aytepe, A. (2021). Lise öğrencilerinin çocukluk çağı travmatik yaşantıları anne baba tutumları ve madde kullanan bireylere yönelik tutumları etkileyen değişkenler. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Avcı, R. (2006). Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Adana.
- Bahar, P.D. (2009). *Sosyoloji*. Uşak: Uşak Yayıncılık.
- Bahar, E. ve Kaya, F. (2013). Meslek yüksekokulu sosyal programların bilgi teknolojileri uygulamalarına yöneliktir. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1, ss.70-79.
- Bal, C. (2019). Sürekli öfke ve öfke ifade tarzının demografik özelliklerle ilişkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), ss.63-72.
- Balcı, E. (2019). Yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balkaya, F. (2001). Öfke: Temel boyutları, nedenleri ve sonuçları. *Türk Psikoloji Yazıları*, s. 21-45.
- Balkaya, F. ve Şahin N.H. (2003). Çok Boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14(3), 192-202.
- Baltaş, Z. (2008). Stres ve Başa Çıkma Yolları. Remzi Kitabevi. İstanbul
- Başal, H. A., Kahraman, P. B., Dermen, M. T., Kahraman, Ö. ve Sümer, H. (2014). Otoriter ve demokratik tutuma sahip ebeveynleri olan 5-6 Yaş çocuklarının evcilik oyunlarında üstlendikleri roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), ss.384-409
- Baumrind, D. (1972). An explanatory study of socialization effects on black children: Some black-white comparison. *Child Development*, 43, ss.261-267.
- Baygöl, E. (1997). Ergenin öfke tepkilerinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bilge, A. ve Ünal, G. (2005). Öfke, öfke kontrolü ve hemşirelik yaklaşımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 21(1), ss.189-196.

- Biricik, Z. (2011). Üniversite eğitiminde algılanan anne baba tutumu ile uyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İstanbul.
- Bozkurt, V. (2005). *Sosyoloji*. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, S. (2018). Lise öğrencilerinin anne baba tutumlarına göre öfke ifade tarzlarının incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bülbül, A. (2014). Ergenlerin algılanan anne baba tutumları ile yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2020). *Sosyal Bilimlerde İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Calvin S. H. (2016). *Freudiyen Psikolojiye Giriş*. Çev. E. Devrim. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Canatan, K., Konbak, E., Aslan, T., Özdemir, M. ve Yılmaz, Ö. M. (2020). Geleneksel ve modern ailelerde çocuk yetiştirme tutumları. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), ss.151-165.
- Candangil, S. Ö. (2015). Denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel, sosyal ve ailesel özelliklerine göre karar vermede öz-saygı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Cömert, E. H. (2004). Depresif bozukluklarda anksiyete şiddetine göre sürekli öfkenin ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakıcı, E. (2002). Çocuk istismarının öfke-ifade tarzına etkisi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, N. (2017). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ile 5-6 yaş aralığındaki çocukların özgüven düzeyinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Doğu Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, KKTC.
- Çakmen, F. O. (2004). İlkokul üç, dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin bağımlılık eğilimleri ve anne-babalarının tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çoban, Y. ve Kısa, C. (2020). Ergen lise öğrencilerinin sosyal kaygıları ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Üzerine Psikoloji Araştırmaları*, 1(1), ss.1-10.
- Çöllü, E.F. ve Öztürk, Y.E. (2006). Örgütlerde inançlar-tutumlar, tutumların Ölçüm yöntemleri, uygulama örnekleri ve bu yöntemlerin değerlendirmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(1-2), ss.373-404.
- Cömert, I.T. ve Ögel, K. (2009). İstanbul örnekleminde internet ve bilgisayar bağımlılığının yaygınlığı ve farklı etkenlerle ilişkisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine*, 6(1), ss.9-16.
- Çabuk, C. (2008). Endüstri meslek lisesi ve genel lise öğrencilerinin sürekli öfkelerinin ve öfke ifade tarzlarının umutsuzluk düzeylerine ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirci, D. N. (2005). Ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile prproblem çözme becerileri arasındaki ilişki. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Demiröz, A. (2019). Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları aile tutumları ile akran zorbalığı arasındaki ilişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Deniz, M., Sariha, K., Yüksel, B.Ö., Özbağır, T.İ. ve Erus, S.M. (2018). Ergenlerde saldırganlık ve sosyal beceri davranışlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumları. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), ss.1-11.
- Divan, Z. ve Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerin tutum ve davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 10(10), ss.7-16.
- Dökmen, Ü. (2008). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duran, A. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Öfke kontrol programının 15 ve 18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), ss.267-280.
- Ekici, F.Y. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü, bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Students*, 30, ss.209-224.
- Ekinci, N. (2013). Öğretmenlerin öfke ifade tarzları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Erdoğan, H.N. (2014). Ergenlik döneminin dini ve toplumsal gelişimi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ss.153-165.

- Erdoğan, H.T. (2015). Ergenlerin anksiyete düzeylerinin öfke yönetim becerileri ve öfke ifade tarzlarına etkisi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, Ö. ve Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim okulu öğrencilerinin anne baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), ss.51-72.
- Esen, D. (2020). Ergenlerin algıladığı ebeveyn psikolojik istismar düzeyi ile öfke ifade biçimleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Eşsizoglu, A., Yenilmez, Ç., Güleç, G. ve Yazıcıoğlu, Y. (2012). *Aile ile ilgili temel kavramlar. Aile yapısı ve ilişkileri*. Eskişehir: Eskişehir Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Fidan, K. (2002). Kızgınlık ve kızgınlıkla başa çıkabilme. *Dergimiz Çankaya RAM*, 1, ss.9-16.
- Gadner, J.M. ve Gardiner, W.H. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Çev. B. Onur. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gençtan, E. (2004). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar. Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gök, M. (2009). Aile içi şiddet ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gökçe, D.B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8 (1-2).
- Gökçe, H. (2017). Dünyü, bugünü, yarını ile aile. *Sosyoloji Notları*, 1(1), ss.50-63.
- Gökçedağ, S. (2001). Lise öğrencilerinin okul başarısı ve kaygı düzeyi üzerinde anne baba tutumlarının etkilerinin belirlenip karşılaştırılması. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gülveren, H. (2008). Lise son sınıf öğrencilerinde iç dış kontrol odağı, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ve zeka arasındaki ilişkinin araştırılması. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gündoğdu, M. ve Zeren, Ş.G. (2004). Yetiştirme Yurdunda ve ailesinin yanında ergenlerin kimlik gelişimlerinin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22), ss.57-65.
- Gündoğmuş, G. (2017). Yalnızlık düzeyinin yordanmasında anne baba tutumları ve okul tükenmişliği. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Güngör, M. (2012). Üniversite öğrencilerinin problem çözme becerisi ile aile tipleri ve aile tutumları ilişkisi. *Qualitative Studies*, 7(4), ss.40-51.
- Hamarta, E., Baltacı, Ö., Üre, Ö. ve Demirbaş, E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), ss.73-82.
- Hortaçsu, N. (1997). *İnsan İlişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kanoğlu, E. (2008). Lise öğrencilerinin öfke düzeyleri ve öfke ifadelerinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, A. (2021). Türkiye’de aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacak gelişmelerin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Hizmetler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), ss.69-81.
- Kapudere, B. (2020). Üniversite öğrencilerindeki problemler internet kullanımı, algılanan anne baba tutumları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karlı, N. (2019). Lise öğrencilerinin anne baba tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaşıkcı, N.F.Z. (2019) Annelerin kendi annelerinden algıladıkları ebeveynlik biçimleri ile çocuklarına aktardıkları ebeveynlik biçimleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kaya, F. Yıldız, B. ve Yıldız, H. (2013). Herzberg’in çift faktör kuramı açısından ilköğretim I. kademe öğretmenlerinin motivasyon düzeylerinin değerlendirmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), ss.1-18.
- Kaya, M. (1997). Ailede anne baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), ss.193-204.
- Keskin, E. (2016). Kentleşme sürecinde ailenin değişimi: Bursa’da bir alan araştırması. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politik Dergisi*, 12, ss.158-189.
- Kekeç, A. N.(2019). Ergenlik Dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışları ve algılanan anne baba tutumları. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kılıçarslan, İ. (2000). Lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Ondokuz Mayıs üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri ve Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .
- Kılınç, E. ve Murat, M. (2012). Genel lise 9. sınıf öğrencilerinin bazı değişkenlere ve sürekli kaygı düzeylerine göre saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), ss.835-853.
- Kırmızı, Z. (2008). Lise öğrencilerinin öfke ifade tarzlarının ve kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kısaç, İ. (1997). Üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sürekli öfke ve öfke ifade düzeyleri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kocaman, F. (2018). Hekimlerin mobbing algıları ile öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiler. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Koç, İ. (2018). Türkiye’de aile yapısının değişimi sürecinde tek ebeveynli ailelerin oluşumu, belirleyicileri ve refah durumu. *Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi*, ss.36-51.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), ss.231-238.
- Koçubaba, A. (2019). Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ve algılanan aile tutumlarının mükemmeliyetçilik üzerinde etkisi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kökdemir, H. (2004). Öfke ve öfke kontrolü. *Pivotka*, 3(12), ss.7-10.
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulakçı-Altıntaş, H.ve Ayaz-Alkaya, S. (2019). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, şiddet eğilimleri ve etkileyen faktörler. *Kişilerarası Şiddet Dergisi*, 34(1), ss.200-216.
- Kulaksızoğlu, A. (2007). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulu, F. (2009). Ergenlik döneminde dini başa çıkma ve anlam arayışı. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuzgun Y. ve Eldeleklioğlu, J. (1999). Anne Baba Tutum Ölçeği’nin geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 71.
- Lyn Clark, P.Ç. (2000). *Duygulara Yardım*. Çev. Y. Yazgan. İstanbul: Evrim Yayınevi.

- Mutallimova, S. (2014). Lise öğrencilerinde depresyon düzeyi ve anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nazik, U. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Ya-Pa.
- Newman, J.L., Fuqua, D.R., Gray, E.A. ve Simpson, D.B. (2006). Klinik bir örneklemde öfke ve depresyon ilişkisinde cinsiyet farklılıkları. *Danışmanlık ve Geliştirme Dergisi*, 84(2), ss.157-162.
- Novaco, R. (1975). *Anger Control*. Canada: D.C:Health and Company.
- Nurtan, F. (2021). Lise son sınıf öğrencilerinin yaşadıkları sınav kaygısı ile algıladıkları anne baba tutumu arasındaki ilişki. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Nevşehir.
- Okman, C. S. (1999). Ergenlik döneminde öfke ifade tarzlarının kendilik imgesi bağlamında incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Önem, Ç. (2010). Üniversite öğrencilerinin öfke ve öfke ifade biçimlerinin akılcı olmayan inançlar ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya .
- Öner, K. (2015). Lise öğrencisi ergenlerde depresyon, internet bağımlılığı ve ilişkili faktörler. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Özdemir, E.Z. (2015). Bir lisede öğrenim görmekte olan adölesanların benlik saygısının ve anne baba tutumunun problemlili internet kullanımına etkisi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Özer, A. K. (1994). Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), ss.26-35.
- Özgün, C. (2017). Anne baba tutumları ile çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişki: Okul öncesi örneği. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, İ. (2014). Ergenlerde anne baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Özkan, S. ve Berberyan, N. (2004). *Aile tutumunun çocuğun benlik saygısı, sınav kaygısı ve başarısına etkisi*. 6.Rehberlik Sempozyum Bildirileri (ss.184). İstanbul: Mef Okulları.

- Özmen, A. (2006). Öfke: Kuramsal yaklaşımlar ve bireylerde öfkenin ortaya çıkmasına neden olan etmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), ss.39-56.
- Özmen, A. (2006). Öfkeyle başa çıkma eğitiminin ve etkileşim grubu uygulamasının içe yönelik öfke üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), ss.175-185.
- Özmen, D., Özmen, E. Çetinkaya, A., ve Akil, I. Ö. (2016). Ergenlerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), ss.65-73.
- Özmen, S. K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), ss.27-39.
- Öztürk C. ve Şanlı, D. (2007). Annelerin eğitim durumunun çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 14(3), ss.145-150.
- Özyürek, A. ve Özkan, İ. (2015). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal Of Sciense Culture and Sport*, 3.
- Pekkarakaş, E. (2010). 3-6 yaş çocukların babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile eğitime katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Poyraz, H. ve Özyürek, A. (2005). Okul öncesi 5-6 yaş çocukların problem davranışları ve ebeveynlerin disiplin yöntemlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 33(166), ss.83-97.
- Reber, A.S. ve Reber, E.S. (2001). *Dictionary of Psychology*. London: Penguin Reference.
- Romas, A. ve Sharma, M. (2000). *Practical Stress Management*. Massachusetts: Allyn ve Bacon.
- Sağır, D. (2016). Ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının anne baba tutumlarıyla ilişkisi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sak, R., Şahin Sak, İ., Atılı, S. ve Şahin, (2015). Okul öncesi dönem: Anne Baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), ss.972-991.
- Sargın, N. (2012). *Çocuklarda Ruh Sağlığı*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Sargın, N. (2003). *Olumsuz Ana Baba Tutumları*. Ankara: Mikro Yayıncılık.
- Sarıkaya, A. (2015). 14-18 yaş arası ergenlerin benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Satılmış, M. (2010). Öğrencilerin mükemmeliyetçilik tutumları ile anne baba tutumlarının karşılaştırmalı incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sayar, K. ve Bağlan, F. (2010). *Koruyucu Psikoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sayiner, B., Köknel, Ö.ve Turanlı, M. (2005). Lise öğrencilerinde ana-baba tutumunun Çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21), ss.193-212.
- Seçkin, T. (2018). Sigara bağımlılığı olan çalışan yetişkinlerin iş doyumu ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Semerci, Z.B. (2005). *Duyguların Şifresi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sezer, Y.Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), ss.1-19.
- Siyez, D.M. (2013). *Ergenlerde Problem Davranışlar, Okul Temelli Önleme Çalışmaları İle İlgili Uygulama Örnekleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11(2).
- Subaşı D.ve Özçelik, A.D.Ö. (2019). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), ss.25-47.
- Suğur, N. ve Saygı Doğru, E. (2010). Korunma altındaki çocukların aile ve devlet algısı üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65 (1), 115-133.
- Sümer, N., Gündoğdu, A. ve Helvacı, E. (2010). Anne baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikologlar Yazıları*, 13(25), ss.42-59.
- Şahin, A. (2019). Durumluk Sınav Kaygısı Ölçeği (DUSKÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(1), ss.78-90.
- Şahin, H. (1997). Öfke: O sizi kontrol edeceğine siz onu kontrol edin!. *Türk Psikoloji Bülteni*, 3(7), ss.75-95.
- Şahin, H. (2004). Öfke denetimi eğitimini çocuklarda gözlenen davranışlar üzerindeki etkisi. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, H. (2005). Öfke ve öfke denetiminin kuramsal temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), ss.1-22.

- Şanlı, D.ve Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını göz önünde bulundurmak. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), ss.31-48.
- Şemin, R.U. (1992). *Gençlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şendur, Ş.T. (2021). Lise çocuklarına yönelik tutumları ile tutumları arasındaki ilişki. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tambağ, H. ve Öz, F. (2005). Aileleri ile birlikte ve yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin öfke ifade etme biçimleri. *Kriz Dergisi*, 13(1), ss.11-21.
- Tarhan, N. (2011). *Son Sığınak Aile*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Taşkın, Ü. (2012). İletişim becerisinin çatışma eğilimi ve algılanan ana baba tutumlarıyla ilişkisi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması (TAYA) (2011). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırmaları*. Ankara: Türkiye'de Aile Yapısı.
- Taylan, H.H. (2009). Türkiye’de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), ss.117-138.
- Türk Dil Kurumu (2022), <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 12.02.2022]
- Topçu, N. (2006). *Sosyoloji*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Toprakyaran, S. (2016). Lise son sınıf öğrencilerinin anne baba tutumları ile akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tosun, E. (2018). Türkiye’de kırsal ve kentsel aile yapısı. *Sosyolojide Araştırma Uygulamalar*, 2, ss.1-4.
- Traş, Z. ve Atış, Y. (2020). Investigation of the relationship between trait anger and anger expression and submissive behaviors in adolescents. *Advances in Education Sciences*, 2(2), pp.154-165.
- Tudge, J.R., Hogan, D.M., Snezhkova, I.A., Kulakova, N.N. ve Etz, K.E. (2000). Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'da ebeveynlerin çocuk yetiştirme değerleri ve inançları: *Kültür ve sosyal sınıfın etkisi. Bebek ve Çocuk Gelişimi: Uluslararası Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 9(2), ss.105-121.
- Türker, S. (2010). Öğretmenlerin çatışma yönetim stratejileri ile sürekli öfke ve öfke ifade düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Uslu, G. (2004). Lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade düzeylerini yordayan bazı değişkenler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uzunel, A.(2016).Lise öğrencilerinin anne-baba tutumları ile mükemmeliyetçi öz-sünüm düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Kocaeli İli örneği). (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ün, M.D. (2018). Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerde sınav kaygısı, mükemmeliyetçilik ve anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Van Petegem, S., Beyers, W., Vansteenkiste, M. ve Soenens, B. (2012). Ergen özerkliği ve psikososyal işlevsellik arasındaki ilişki üzerine: kendi kaderini tayin etme teorisi perspektifinden karar verme bağımsızlığının incelenmesi. *Gelişim psikolojisi*, 48(1), 76.
- Yavuzer, H. (2016). *Anne-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2015). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız, A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), ss.131-150.
- Yılmaz, A. (2000). Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu ile çocukların, ergenlerin ve gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler. (Yayınlanmış Doktora Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, A. (2000). Anne Baba Tutum Ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), ss.160-172.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(1), ss.99-118.
- Yılmaz, A. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin anne-baba tutumları ile kararsızlık düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurttaş, A. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul İli Kadıköy İlçesi Örneği. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yücel, Y. (2013). Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının, benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel, A. (2019). Ergenlerde algılanan anne baba tutumu ile duygusal özerklik ve sır saklama arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Uysal, Z. M. (2020). Ergenlerde sosyal medyaya yönelik tutum ile öfke düzeyi ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Zorlu, E. (2017). Öfke denetimi eğitim programının lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarına etkisi. (Yayınlanmış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

EKLER

Ek -1.Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcımız,

Bu çalışma Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı,Yrd.Doç.Dr Bengü Berkmen danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Çalışma algılanan aile tutumlarının öfke düzeyi ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmaktadır. Çalışma kapsamında cevaplandırmanızı istenilen araştırmanın birinci bölümü 12 soruluk “Demografik/Kişisel Bilgi Formu” ,ikinci bölüm 26 soruluk “Anne –Baba Tutum Ölçeği” ve üçüncü bölüm 34 soruluk” Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği” oluşturmaktadır.Soruların cevaplanması yaklaşık 20-25 dakikadır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalı olup, araştırmaya katılmama veya istediğiniz an geri çekilme hakkınız bulunmaktadır.Araştırmadan çekilmeniz durumunda çalışma için verdiğiniz yanıtlarınız yok edilecektir ve araştırmada kullanılmayacaktır.Çalışma kapsamında size yöneltilen soruların doğru yada yanlış cevapları yoktur.Lütfen her sayfanın başında yer alan yönergeleri dikkatlice okuyarak sizin için en uygun olduğunu düşündüğünüz yanıtı vermeye çalışın.Araştırmanın bulgularının doğruluğu açısından soruların samimi bir şekilde cevaplanması ve boş soru bırakılmaması önemlidir.Çalışmada toplanan veriler sadece araştırma kapsamında kullanılacak olup, kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmayacaktır ve verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacaktır.Çalışmayla ilgili soru veya sorularınızı halilabak.25@gmail.com iletişim adresinden sorabilirsiniz. Araştırmaya yapacağınız değerli katkılar için teşekkür ederiz.

Halil ABAK

Psikolojik Danışman

Yukarıdaki bilgilendirmeyi okudum;

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum ()

Çalışmaya katılmayı kabul etmiyorum ()

1.Cinsiyetiniz:

Kadın () Erkek ()

2.Sınıfınız:

9. Sınıf () 10.Sınıf () 11.Sınıf () 12.Sınıf ()

3.Anne Baba Birliktelik Durumu:

Birlikte () Boşanmış () Anne veya Baba Vefat Etmiş ()

4. Annenizin Eğitim Durumu :

()Okur yazar değil

()Okur yazar

()İlköğretim mezunu

()Lise mezunu

()Lisans/Lisansüstü mezunu

5. Babanızın Eğitim Durumu:

- ☐ Okur Yazar Değil
☐ Okur Yazar
☐ İlköğretim mezunu
☐ Lise Mezunu
☐ Lisans/Lisansüstü mezunu

6. Kardeş sayınız:

- ☐ Kardeşim Yok ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ve Üstü

7. Ailenizde kimlerle yaşıyorsunuz:

- ☐ Çekirdek Aile (Anne-Baba Kardeş ☐ Geniş Aile (Anne baba, anneanne, dayı...vb)

8. Yaşadığınız yer:

- ☐ Mezra ☐ Köy ☐ İlçe Merkezi

9. Ailenizin aylık ortalama geliri:

- ☐ 0-2000 TL ☐ 2001-4000 TL ☐ 4001-6000 TL
☐ 6001-8000 TL ☐ 8001-ve üzeri()

10. Okul döneminde nerde kalıyorsunuz:

- ☐ Ailemin yanında ☐ Okul Yurdu/Pansiyon

11. Pansiyonda kalıyorsanız kalma süreniz ne kadar:

- ☐ 0-1 Yıl ☐ 2-3 Yıl ☐ 1-2 Yıl ☐ 3-4 Yıl

12. Okul türünüz

- ☐ Anadolu Lisesi ☐ Meslek Lisesi ☐ İmam Hatip Lisesi

Ek-2.Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

EK-2 Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği

YONERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur.		Hiç (1)	Biraz (2)	Oldukça (3)	Tümüyle (4)
1. BÖLÜM: GENELLİKLE...					
1	Çabuk parlarım.				
2	Kızgın mizaçlıyım.				
3	Öfkesi burnunda bir insanım				
4	Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.				
5	Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır				
6	Öfkelenince kontrolümü kaybederim.				
7	Öfkeli olduğumda ağzıma geleni söylerim.				
8	Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.				
9	Engellendiğimde içimden birilerini vurmak gelir.				
10	Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim				
2. BÖLÜM: ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...					
11	Öfkemi kontrol ederim				
12	Kızgınlığımı gösteririm.				
13	Öfkemi içime atarım				
14	Başkalarına karşı sabırlıyım.				
15	Somurtur ya da surat asarım.				
16	İnsanlardan uzak dururum.				
17	Başkalarına iğneli sözler söylerim.				
18	Soğukkanlılığımı korurum.				
19	Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.				
20	İçin için köpürürüm ama gösteremem.				
21	Davranışlarımı kontrol ederim.				
22	Başkalarıyla tartışırım.				
23	İçimde, kimseye söylemediğim kinler beslerim.				
24	Beni çileden çıkaran hemeyse saldırırım.				
25	Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.				
27	Gizliiden gizliye insanları epeyce eleştiririm.				
28	Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.				
29	Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.				
30	Kötü şeyler söylerim.				
31	Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.				
32	İçimden insanların farketmediğinden daha fazla sinirlenirim.				
33	Sinirlerime hakim olamam.				
34	Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim.				
35	Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.				

Ek-3. Anne Baba Tutum Ölçeği

Sevgili öğrenciler;

Bu ölçek anne ve babanızın size karşı tutumunu ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz. ifade anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün. Lütfen size ne kadar uyduğunu değerlendirerek en size uygun seçeneği yuvarlak içine alınız. Eğer;

Tamamen Benziyorsa 4;

Biraz Benziyorsa 3;

Benzemiyorsa 2;

Hiç Benzemiyorsa 1' i işaretleyiniz. Hiç birine uygun değilse boş bırakınız. İfadeleri samimi ve içtenlikle cevaplandıracağınıza inanıyorum. Şimdiden teşekkür ederiz.

	1	2	3	4
1. Herhangi bir sorunum olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.				
2. Annem ve babam büyüklerle tartışmam gerektiğini söylerler.				
3. Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.				
4. Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.				
5. Annem ve babam bazı konularda “sen kendin karar ver” derler.				
6. Derslerimden ne zaman düşük not olsam, annem ve babam kızar.				
7. Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.				
8. Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmam gerektiğini söylerler.				
9. Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.				
10. Annem ve babamla her tartıştığım da bana “büyüdüğün zaman anlarsın” derler.				
11. Derslerimden düşük not aldığım da, annem ve babam beni daha çok çalışmam için beni desteklerler.				
12. Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler.				
13. Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.				
14. Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığım da, bana karşı soğuk davranırlar ve küserler.				
15. Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.				
16. Derslerimden düşük not aldığım da, annem ve babam bana öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.				
17. Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.				
18. Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığım da, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.				

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine (x) işareti koyunuz.

19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

EVET

☐

HAYIR

☐

Eğer cevabınız Evet ise, aşağıdaki soruya geçiniz.

Hafta içinde en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir.(Pazartesi Cuma arası)?

20.00"den önce

☐

22.00 - 22:59

☐

20.00 - 20:59

☐

23:00 ya da daha geç

☐

21.00 - 21:59

☐

istediğim saate kadar

☐

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

EVET

☐

HAYIR

☐

Eğer cevabınız Evet ise, aşağıdaki soruya geçiniz.

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir.

20.00"den önce

☐

22.00 - 22.59

☐

20.00 - 20.59

☐

23.00 ya da daha geç

☐

21.00 - 21.59

☐

istediğim saate kadar

☐

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

		Hiç çaba göstermez	Çok az çaba gösterir	Çok çaba Gösterir
21.	Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,			
22.	Boş zamanlarınızda ne yaptığını,			
23.	Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını,			

Annen ve babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

		Bilgileri yoktur	Çok az bilgileri vardır	Çok bilgileri vardır
24	Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğin,			
25	Boş zamanlarınızda ne yaptığın,			
26	Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğin,			

Ek-4.Veli İzin Formu

Sayın Veli;

Bu çalışma Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı kapsamında tez çalışması olarak tarafımdan gerçekleştirilecektir. Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “Lise Öğrencilerinin Algılanan Aile Tutumlarıyla Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkiyi İncelemek, Erzurum İli Hınıs İlçesi Örneği” adıyla, 01/01/2022-31/05/2022 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Erzurum İli Hınıs ilçesindeki taşrada öğrenim gören lise öğrencilerinin algılanan aile tutumlarını belirlemek ve öğrencilerin algıladıkları aile tutumlarının sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından ortaya koymaktır.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı tamamen sizin isteğinize bağlıdır, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında herhangi bir nedenden dolayı çocuğunuz çalışmadan çıkmak isterse dilediği zaman ayrılmakta özgürdür. Böyle bir durumda veri aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı :Halil ABAK

İletişim bilgileri :halilabak.25@gmail.com - 05428582218

Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum. (Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz).*

..../...../2022

İsim-Soy isim İmza:

Telefon

Veli Adı-Soyadı :

Numarası :

Ek-5. Anne Baba Tutum Ölçeği Kullanım İzin Onayı

Ölçek Kullanım İzni

halil abak <halilabak.25@gmail.com>

6 Kas 2021

Cmt 01:08

Alıcı: gure

Merhaba Hocam,
Ben Halil ABAK, Uluslararası Kıbrıs üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim. Yrd. Doç. Dr. Bengü BERKMEN Danışmanlığında, lise öğrencilerine yönelik yapacağım yüksek lisans tez çalışmamda tarafınızdan geliştirilen "Anne Baba Tutum Ölçeğini" izniniz olduğu takdirde kullanmak istiyorum.İzniniz olduğu takdirde ölçeğiniz ile ilgili dokümanları kullanmam için gönderebilir misiniz?

Saygılarımla

Aysen.Gure@ankara.edu.tr

7 Kas 2021

Paz 21:03

Alıcı: ben

Merhaba Halil,

ABTÖ 10-18 yaşlarındaki çocuklar için uygundur. Çalışmanızın örneklemini bu yaş grupları arasındaysa, ABTÖ yü kullanabilirsiniz. Ekte ölçek ve ilgili bilgiler yer almaktadır. Başarılar dilerim,
Prof. Dr. Ayşen Güre

Ek-6. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Kullanım İzin Onayı

Gelen Kutusu

halilabak <halilabak.25@gmail.com>

8 Eki 2021

Cum 11:37

Alıcı: ozer.akadir

Merhaba Hocam,

Ben Halil ABAK, Uluslararası Kıbrıs üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim. Yrd. Doç. Dr. Bengü BERKMEN Danışmanlığında yapacağım “Lise Öğrencilerinde Algılanan Aile Tutumlarının Öfke Durumları ve Öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkiyi inceleme” konulu yüksek lisans tez çalışmamda tarafınızdan Türkçe ye uyarlanan "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği " izniniz olduğu takdirde kullanmak istiyorum.

Saygılarımla bilgilerinize arz ederim.

ozer.akadir <ozer.akadir@gmail.com>

8 Eki 2021

Cum 12:02

Alıcı: ben

Sn Abak, söz konusu ölçekleri çalışmanızda kullanabilirsiniz Esenlikler Prof. Dr Kadir Özer

Sent frommy Galaxy

Ek-7. Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-36648235-605.01-42035973
Konu : Anket Araştırma ve Uygulama izni
(Halil ABAK)

25/01/2022

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Rektörlüğünün 17.01.2022 tarihli ve E.41866366 sayılı yazısı.

İlgi yazılar gereği; Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans öğrencisi Halil ABAK tarafından yapılması planlanan; "*Lise Öğrencilerinin Algılanan Aile Tutumlarıyla Öfke Düzeyi ve İfade Biçimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Erzurum İli Hınıs İlçesi Ölçeği*" konulu anket araştırma ve uygulama çalışması için izin talebinde bulunulmuştur.

İlgi yazı ve ekleri, Bakanlığımızın 21.01.2020 tarihli ve E.1563890 (2020/2) sayılı genelgesi çerçevesinde Komisyonumuzca incelenmiş olup; "*Araştırmaların, Eğitim Öğretim Faaliyetlerini Aksatmayacak Şekilde, gönüllülük esasıyla ve varsa veli onay belgesinin onaylatılması*" ve komisyon kararlarında belirtilen veri toplama araçlarının kullanılarak isimleri belirtilen okullarda uygulama ve anket çalışmasının yapılması, yapılan çalışmalarının sonuçlarının birer örneğinin Müdürlüğümüz, Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü (AR-GE Birimi)'ne gönderilmesi ve çalışmaların bir eğitim öğretim yılını kapsayacak şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Salih KAYGUSUZ
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
İlyas ÖZTÜRK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: İlgi Yazılar (1 adet dosya)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Muratpaşa Mah. Yönetim Cad. Hükümet Konağı İl MEM Kat:5 Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ehys>
No:311 Ar-Ge Birimi Bilgi için: Nihat GÜLÜM
Telefon No : 0 (442) 234 48 00 Unvan : Şef
E-Posta: arge25@meb.gov.tr İnternet Adresi: erzurummemb@meb.gov.tr Faks:4422351032
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorum.meb.gov.tr/adresinden> 9d7a-f1e2-3a13-8c7d-63ad kodu ile teyit edilebilir

Ek 8.Etik Kurulu Kararı

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ

Sayı : -020-4872

10/05/2022

Konu: Halil Abak'ın Etik Kurul Kararı hk.

EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

22009183 numaralı yüksek lisans öğrencisi Halil Abak'ın, öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Bengü Berkmen danışmanlığında hazırlamış olduğu "Lise Öğrencilerinin Algılanan ile Tutumlarıyla Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Erzurum İli Hınıs İlçesi Örneği" adlı çalışmanın UKÜ Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komitesinin 28.04.2022 tarihinde EKK21-22/015/004'nolu toplantı tutanağında belirtildiği üzere çalışmanın geldiği gibi kabulüne oy birliği ile karar verilmiştir. Konuyu gereği için bilgilerinize saygılarımla sunarım.

Prof. Dr. Mehmet TOYCAN
Rektör Yardımcısı-Eğitim ve Araştırma

Dağıtım:
Eğitim
Fakültesi
Dekanlığına
Öğr.Gör.
Bengü
BERKMEN

EvrakıDoğrulamakİçin:https://ebys.ciu.edu.tr/enVision/Validate_Doc.aspx?eD=BSRRE73H5&eS=4872

Lefkoşa-Kuzey Kıbrıs Bilgi İçin: Nurcan Kervanlı

Telefon No:(0392) 671 11 11Faks No:(0392)671 11 30Unvan: Sekreter E-

Posta:info@ciu.edu.tr İnternet Adresi: www.ciu.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Halil ABAK

Doğum Yeri: Karaçoban/Erzurum

Doğum Tarihi:17.08.1987

E-mail:halilabak.25@mail.com

Eğitim Durumu

2020-....Yüksek Lisans – Eğitim Bilimleri – Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

2012-2015 -Ön Lisans – Erzurum Atatürk Üniversitesi Açık öğretim Adalet Bölümü

2004-2008-Lisans – Dokuz Eylül Üniversitesi Buca eğitim Fakültesi-Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

2000-2003-Lise- Erzurum Karaçoban Çok Programlı Lisesi

1992-2000-İlköğretim- Karaköprü Köyü İlköğretim Okulu

İş Tecrübesi

2008-2011-Rehberlik ve Psikolojik Danışman-Hınıs Atatürk İlköğretim Okulu

2011-2014- Müdür Yardımcısı-Hınıs Atatürk İlköğretim Okulu

2014-2015- Müdür Yardımcısı-Hınıs Nene Hatun Mesleki ve teknik Anadolu Lisesi

2015-2016- Okul Müdürü-Hınıs Nene Hatun Mesleki ve teknik Anadolu Lisesi

2016-2019-Rehberlik ve Psikolojik Danışman-Denizli Nermin Osman Akça Ortaokulu

2019-....Rehberlik ve Psikolojik Danışman-T.C.Lefkoşa Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği